

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SAVUNMA SANAYİ HARCAMALARI VE MAKROEKONOMİK
DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ: KIRILGAN ÜLKELER ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer ÇAKIR

EKİM 2019
GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SAVUNMA SANAYİ HARCAMALARI VE MAKROEKONOMİK
DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ: KIRILGAN ÜLKELER ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER ÇAKIR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nuri BALTACI

EKİM 2019
GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Nuri BALTACI danışmanlığında Ömer ÇAKIR tarafından hazırlanan “Savunma Sanayi Harcamaları Ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişki: Kırılgan Ülkeler Örneği,” başlıklı çalışma 11/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.....
Dr. Öğretim Üyesi Semanur Soyyiğit KAYA

.....
Doç. Dr. Nuri BALTACI (Danışman)

.....
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akyol

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

11/10/2019

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Savunma Sanayi Harcamaları ve Makroekonomik Değişkeler Arasındaki İlişki: Kırılgan Ülkeler Örneği” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim - Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezimin sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/10/2019

Ömer ÇAKIR

ÖNSÖZ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin son yıllarda ki en önemli yatırım alanlarından bir tanesi savunma sanayi olmuştur. Çalışma konusunu belirlerken bu yatırım aracının makroekonomik değişkenler üzerinde etkinliğinin önemli bir düzeyde olacağı kanısına vararak özellikle kırılgan ülke grubunda savunma sanayi harcamalarının cari işlemler dengesi üzerinde nasıl bir etki bırakacağına sonucuna ulaşmaya çalıştım. Bu çalışma kapsamında yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Nuri Baltacı'ya, Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akyol hocama ve Öğr. Görevlisi Yasin Karadeniz hocama teşekkürü bir borç olarak görüyorum.

Gümüşhane - 2019

Ömer ÇAKIR

ÖZET

[ÇAKIR, Ömer]. Savunma Sanayi Harcamaları Ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişki: Kırılgan Ülkeler Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (XII + 67)

Savunma sanayi ve savunma harcamaları ile ilgili geçmişten günümüze birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaları incelediğimizde daha çok savunma harcamalarının büyüme ve kalkınma ile olan ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Genelde ülke grupları değişkenlik gösterdiği için ülke bazında farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada 2000-2017 dönemi içerisinde savunmaya yapılan harcamaların kırılgan ülke grubunda cari işlemler dengesi üzerinde ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu ilişkiyi ortaya koymak için ekonometrik yöntem olarak Dinamik panel veri yöntemi (sistem GMM) kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda savunmaya yapılan harcamaların cari işlemler dengesi üzerinde pozitif ilişkisi bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cari İşlemler Dengesi, Dinamik Panel Veri Yöntemi, Kırılgan Ülkeler, Savunma Harcamaları,

ABSTRACT

[ÇAKIR, Ömer]. The Relationship Between Defense Industry Expenditures And Macroeconomic Variables: A Case Of Fragile Countries, Master's Thesis, 2019, (XII + 67)

There are many studies on defense industry and defense expenditures from past to present. When we examine these studies, it is tried to put forward the relationship between defense expenditures and growth and development. As country groups generally vary, different results were obtained on country basis. In this study, the relationship between defense expenditures and the current account balance in the fragile country group was tried to be put forward. Dynamic panel data method (system GMM) is used as econometric method to reveal this relationship. As a result of the study, a positive relationship was found on the current account balance of defense expenditures.

Keywords: Defense Expenditures, Fragile Countries, Dynamic Panel Data Method, Current Account Balance.

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLOLAR LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MAKRO İKTİSADİ GÖSTERGELER.....	2-11
1.1. Ekonomik Büyüme	2
1.1.1. Ekonomik Büyümenin Tanımı.....	2
1.1.2. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH).....	2
1.1.3. Ekonomik Büyüme Teorileri	3
1.1.3.1. Dışsal Büyüme Teorileri	3
1.1.3.2. İçsel Büyüme Teorileri	3
1.1.4. Ekonomik Büyümenin Ölçümü	3
1.2. İşsizlik	4
1.2.1. İşsizliğin Tanımı	4

1.2.2. İşsizliğin Türleri.....	5
1.2.2.1. Açık İşsizlik.....	5
1.2.2.2. Gizli İşsizlik	5
1.2.2.3. Sürekli Durgunluk İşsizliği	5
1.2.3. İşsizliğin Nedenleri	6
1.2.4. İşsizliğin Sonuçları.....	6
1.3. Cari İşlemler Dengesi	7
1.3.1. Dış Ticaret Dengesi.....	7
1.3.2. Hizmetler Dengesi.....	7
1.3.3. Cari Transferler	8
1.4. Bütçe Dengesi	8
1.4.1. Bütçe Dengesi Kavramları.....	8
1.4.1.1. Birincil Denge	8
1.4.1.2. Yarı Mali Denge	9
1.4.1.3. İşlemsel Denge	9
1.4.2. Bütçe Dengesine İlişkin Yaklaşımlar	9
1.4.2.1. Klasik Yaklaşım	9
1.4.2.2. Keynesyen Yaklaşım	10
1.4.2.3. Neo-klasik Yaklaşım.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIRILGAN ÜLKELERİN GENEL EKONOMİK DURUMU VE SAVUNMA SANAYİLERİ	12-46
2.1. Türkiye.....	12
2.1.1. Ekonomik Yapı	12
2.1.2. Ekonomi Politikası	13
2.1.3. Ekonomik Performans	13
2.1.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	15
2.1.5. Savunma Sanayi Harcamaları	16
2.1.6. Türkiye'nin Savunma Sanayi Stratejileri	17
2.2. Hindistan	18
2.2.1. Ekonomik Yapı	18

2.2.2. Ekonomi Politikası	19
2.2.3. Ekonomik Performans	19
2.2.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	20
2.2.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı	21
2.2.6. Hindistan'ın Savunma Sanayi Stratejileri	22
2.3. Arjantin	22
2.3.1. Ekonomik Yapı	22
2.3.2. Ekonomi Politikası	23
2.3.3. Ekonomik Performans	23
2.3.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	25
2.3.5. Savunma Harcamaları	25
2.3.6. Arjantin'in Savunma Sanayi Stratejileri	26
2.4. Brezilya	27
2.4.1. Ekonomik Yapı	27
2.4.2. Ekonomi Politikası	27
2.4.3. Ekonomik Performans	27
2.4.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	28
2.4.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı	29
2.4.6. Brezilya'nın Savunma Sanayi Stratejileri	30
2.5. Endonezya	30
2.5.1. Ekonomik Yapı	30
2.5.2. Ekonomi Politikası	31
2.5.3. Ekonomik Performans	31
2.5.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	32
2.5.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı	32
2.5.6. Endonezya'nın Savunma Sanayi Stratejileri	33
2.6. Mısır	34
2.6.1. Ekonomik Yapı	34
2.6.2. Ekonomi Politikası	34
2.6.3. Ekonomik Performans	35
2.6.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	35
2.6.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı	36
2.6.6. Mısır'ın Savunma Sanayi Stratejileri	37
2.7. Pakistan	37

2.7.1. Ekonomik Yapı	37
2.7.2. Ekonomi Politikası	38
2.7.3. Ekonomik Performans	39
2.7.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	40
2.7.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı	40
2.7.6. Pakistan'ın Savunma Sanayi Stratejileri	41
2.8. Güney Afrika.....	41
2.8.1. Ekonomik Yapı	41
2.8.2. Ekonomi Politikası	42
2.8.3. Ekonomik Performans	42
2.8.5. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu	43
2.8.6. Savunma Harcamalarının Kapsamı.....	44
2.8.7. Güney Afrika'nın Savunma Sanayi Stratejileri	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EKONOMETRİK YÖNTEM.....	47-64
3.1. Literatür.....	48
3.2. Metodoloji ve Veri Seti.....	55
3.2.1. Panel Veri Modeli	55
3.2.1.1. Dinamik Panel Veri Modeli	56
3.2.1.2. Araştırmada Kullanılan Veriler ve Değişkenler	57
3.2.1.3. Analiz ve Bulgular	62
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	65
KAYNAKÇA.....	68
ÖZGEÇMİŞ.....	86

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye Temel Makroekonomik Göstergeler.....	15
Tablo 2.2. Türkiye Savunma Harcamaları	17
Tablo 2.3. Hindistan Temel Makro Ekonomik Göstergeler.....	20
Tablo 2.4. Hindistan Savunma Harcamaları	22
Tablo 2.5. Arjantin Temel Makro Ekonomik Göstergeler	24
Tablo 2.6. Arjantin Savunma Harcamaları.....	26
Tablo 2.7. Brezilya Temel Makro Ekonomik Göstergeler.....	28
Tablo 2.8. Brezilya Savunma Harcamaları	29
Tablo 2.9. Endonezya Temel Makro Ekonomik Göstergeler.....	32
Tablo 2.10. Endonezya Savunma Harcamaları	33
Tablo 2.11. Mısır Temel Makro Ekonomik Göstergeler	35
Tablo 2.12. Mısır Savunma Harcamaları	37
Tablo 2.13. Pakistan Temel Makro Ekonomik Göstergeler.....	39
Tablo 2.14. Pakistan Savunma Harcamaları	41
Tablo 2.15. Güney Afrika Temel Makro Ekonomik Göstergeler	43
Tablo 2.16. Güney Afrika Savunma Harcamaları	45
Tablo 3. 1. Literatür Özet Tablo	51
Tablo 3. 2. Değişkenler, Beklenen İşaretler ve İlgili Çalışmalar	57
Tablo 3. 3. Tanımlayıcı İstatistikler.....	58
Tablo 3. 4. Korelasyon Matrisi.....	62
Tablo 3. 5. Model Regresyon Sonuçlar.....	62

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BHPS	: British Household Panel Survey
DOLS	: Dinamik OLS Modeli
DSCA	: Savunma Güvenliği İşbirliği Ajansı
GSHY	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
IPTN	: Now Dirgantana Endonezya
KDV	: Katma Değer Vergisi
MKE	: Makine Kimya Endüstrisi
NLS	: National Longitudinal Surveys of Labor Market Experience
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
POF	: Pakistan Mühimmat Fabrikası
SADF	: Armament Production Authority
SMH	: Safi Milli Hasıla
STM	: Savunma Teknoloji Mühendislik ve Ticaret A.Ş
VECM	: Vektör Hata Düzeltme Modeli
Vd	: Ve Diğerleri

GİRİŞ

Savunma harcamaları son yıllarda ülkelerin en önemli harcama kalemlerinden bir tanesi olmaktadır. Ülkeler savunma ihtiyaçlarını karşılayabilmek için savunma ürünlerine ihtiyaç duymaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin savunma alanları ve becerileri yeterli olmadığından daha çok bu grupta yer alan ülkeler, ürünleri tedarik etme noktasında ithal ikame yöntemine başvurmaktadır. Bundan dolayı savunma sanayi harcamalarının özellikle cari işlemler dengesi üzerinde nasıl bir etki bırakacağı merak konusu olmuştur. Bu güne kadar savunma harcamalarının farklı makroekonomik göstergeler üzerinde etkileri araştırılmış, fakat cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi üzerine çok az çalışma mevcuttur.

Bu çalışmada özellikle savunma sanayi harcamalarının kırılğan ülke olarak adlandırdığımız ülkelerde cari işlemler dengesi üzerine nasıl bir etkisinin olduğu araştırılmıştır. Yapılan çalışmada ülke grubunun kırılğan ülkeler olarak seçilmesinin nedeni genelde bu ülkelerin önemli makroekonomik problemlerinden bir tanesinin cari açık olmasından kaynaklıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde makroekonomik değişkenlerin genel tanımlamaları yapılmıştır. İkinci bölümünde kırılğan ülkelerin ekonomik yapısı, ekonomi politikaları ve 2000- 2017 yılları arasında ülkelerin ekonomik performans analizi incelenmeye çalışılmıştır. Ekonomik performans verilerine World Bank (Dünya Bankası)'den ulaşılarak verilerin genel değerlendirilmesi yapılmıştır. Aynı zamanda bu ülke grubunun savunma sanayi sektörlerinin genel durumları, savunma harcamaları ve savunma sanayi stratejileri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ekonometrik analiz yapılmıştır. Ekonometrik analiz yapılırken bugüne kadar savunma harcamaları ile ilgili yapılan çalışmalar literatüre eklenerek çalışmanın konusu sağlam temellere oturtulmaya çalışılmıştır. Araştırmada dinamik panel veri (Sistem GMM) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda savunma sanayi harcamalarının cari işlemler dengesini pozitif yönde etkilediği kırılğan ülkelerde savunma sanayi harcamalarının üzerinde önemli derecede etki bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Savunma sanayi harcamalarının cari işlemler dengesi üzerinde etkisinin araştırıldığı bu çalışmanın literatüre önemli bir katkı sunduğu düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MAKRO İKTİSADİ GÖSTERGELER

1.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme geçmişten günümüze ülkelerin üzerinde durduğu en önemli iktisadi konularından biridir. İster gelişmiş ister gelişmekte olan ülke olsun temel hedefleri ekonomik büyümeyi artırmak, çıktı düzeylerini yükseltmektir. Ekonomik kalkınma kavramı ekonomik büyümeyle beraber toplumun gelir adaletsizliğini, enflasyonla mücadeleyi işsizliğin azaltılması yönünde çalışmaları da içine alarak sosyal devlet anlayışını daha çok benimsemektedir. Sonuç olarak ekonomik büyüme gelişmiş ülkelerin bütün ekonomik faktörlerden biraz daha fazla ön planda tuttuğu bir kavramdır (Seyidoğlu, 2006: 829).

1.1.1. Ekonomik Büyümenin Tanımı

Ekonomik büyüme bir ekonomideki dönemler itibariyle çıktı miktarlarındaki artışlardır. Bir ülkenin ilgili dönemde ki reel GSYH ile önceki dönem reel GSYH arasında ki farkın yüzdelik olarak ifade edilmesidir. Reel GSHY’de ki yüzdelik artışlar teknik olarak büyüme olarak ifade edilmektedir (Turan, 2008: 11).

1.1.2. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) “Bir ekonomide, belli bir dönemde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin, cari piyasa fiyatlarıyla hesaplanması sonucu elde edilen parasal değerdir. GSYH’ yi ölçme yöntemi ilk olarak İngiliz ekonomist Sir William Petty tarafından 1665’de ortaya atılmıştır. Bu yöntemin ortaya çıkarmasındaki en önemli neden ise o dönemde İngiltere’nin gireceği savaşın maliyetini halktan vergiler yoluyla karşılayıp karşılayamayacağını anlayabilmek için araştırmalar yapmaktır (Coyle, 2014: 8-9).

1.1.3. Ekonomik Büyüme Teorileri

Ekonomik büyüme ile ilgili teorileri iki başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar içsel ve dışsal büyüme modelleri olarak ifade edilmektedir. Neo-klasik model incelendiğinde üretimin artışları sadece üretim faktörlerinin artışıyla değil bazı dışsal faktörlerin katkısının da payının olduğunu ortaya koymuştur. Bu dışsal faktörler teknolojik gelişmenin yanında başka iç ve dış faktörlerinde bir araya gelmesiyle mümkün olacağı görüşüne varılmıştır (Seyidoğlu, 2006: 844-845).

1.1.3.1. Dışsal Büyüme Teorileri

Klasik iktisadi düşüncede dışsal ekonomik büyümenin, sermaye birikimi ve iş bölümü ve uzmanlaşmaya bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bunun neticesinde ekonomik büyüme ve teknolojik gelişmeye bağlı olarak üretim artışı ile ilişkili olduğu varsayılmıştır. Bir ekonomide ki, büyüme artışları beraberinde gelir ve tasarruf artışlarına neden olmaktadır. Artan tasarrufların da yatırımları artıracacağı ifade edilmektedir (İncekara ve Tatoğlu, 2008: 22-23).

1.1.3.2. İçsel Büyüme Teorileri

İçsel Büyüme teorisinin temelleri incelendiğinde, karşımıza önemli iktisatçılar olan Lucas ve Romer çıkmaktadır. Lucas, Solow modelinde Amerika Birleşik Devletlerinin (ABD) iktisadi büyümesinin açıklanmaya çalışıldığını ve az gelişmiş ülkelerin iktisadi büyümesini yansıtmayan bu modelin iktisadi bir model olmaktan çıktığını görüşünü ortaya koymuştur (Lucas, 1988: 7).

Ekonomik büyümenin piyasa içerisinde etkin rol oynayan ekonomik faktörlerden bir de içsel olarak karşımıza çıktığını ve büyümenin istikrarlı kuvvetiyle arasında ilişkinin mevcut olduğu ve bu şekilde büyüme sürecinin işleyişi ortaya çıktığı varsayılmaktadır (Ehrlich, 1990: 3).

1.1.4. Ekonomik Büyümenin Ölçümü

Ekonomik büyümenin ölçümü için çeşitli ölçütlere ihtiyaç vardır. Bir ülkenin ekonomik büyümesinin ne denli değişiklik gösterdiği ekonometrik verilerle hesaplanabilir. Bu ölçümü ortaya çıkarabilmek için özellikle büyüme hızının ne ölçüde olduğunu ortaya çıkarmak gerekir. Bir ekonomide büyüme hızını ortaya çıkarmak için

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Safi Milli Hasıla (SMH) ve kişi başına düşen tüketim harcamaları verileri kullanılmaktadır. Bu veriler dikkate alındığında ekonomik büyüme ölçütü olarak ekonomide genel kabul gören ölçüt kişi başına düşen milli gelirdeki artıştır. Büyüme hızını bulabilmek için (BH) (t) dönemdeki (ΔY_t) başlangıç milli gelire (Y_t) bölünerek ortaya çıkmaktadır (Unay, 1983: 250).

$$BH = (\Delta Y_t) / Y_t$$

Büyüme hızı formülü incelendiğinde Y_t ifadesinin başlangıç reel milli geliri, (ΔY_t) ifadesinin ise bir önceki dönem milli gelirden bir sonraki dönem milli gelir farkını ifade eder. Buradaki büyüme hızı ülkelerin milli gelirinin ne oranda arttığını gösterir. Bu oran brüt büyüme hızıdır. Net büyüme hızını hesaplaya bilmek için Brüt büyüme hızından (BHb), nüfus artış hızını(n) çıkarmak gerekir (Unay, 1983: 251).

$$BH_n = BH_b - n$$

1.2. İşsizlik

Sanayi devriminde ortaya çıkan işçi sınıfı geçimlerini, emeklerini satarak veya kiraya vererek sağlamaktadır. Emeginden başka üretim aracı olmayan işçi sınıfı işsiz kaldığı da geçimini sağlayamamakta ve bu durum toplumsal olarak sorunlara sebebiyet vermektedir.

1929 Dünya ekonomik krizine kadar Neo-Klasik görüşün hakim olduğu dönemde işsizlik insanlar tarafından ciddiye alınmayan sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük buhrandan sonra işsizlik, toplumların sosyo-ekonomik olarak önde gelen problemleri arasında yerini almıştır. Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu ülke gündemlerinde ön sıraları işgal etmektedir. Uygulanan ekonomik politikalarına rağmen bu sorun hala çözülmemiştir (Kumaş, 2001: 10).

1.2.1. İşsizliğin Tanımı

İşsizlik; 15-65 yaş gurubunda, çalışmaya engelli olmayan ve cari ücret düzeyine razı olup, iş arayan ancak iş bulamayan kimselerin yaşadığı durum olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Kahraman, 2001: 308). Diğer tanımlamalara bakılacak olursa, işsizliği dar ve geniş anlamda gruplandırmak mümkündür. Dar anlamda işsizlik tanımı; ülkenin iş gücü sayısından istihdam sayısı çıkarıldığında ortaya çıkan nüfus olarak ifade edilirken, geniş anlamda ise herhangi bir ülkenin üretim faktörlerinin tam istihdamdan gerçekleşen

istihdamı çıkardığımızda ortaya çıkan fark olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgüven, 1997: 401).

1.2.2. İşsizliğin Türleri

İşsizlik türleri hakkında bugüne kadar çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bunlara baktığımızda yaş, eğitim durumu, cinsiyet, gibi bir gruplandırma da mevcuttur. Ve aynı zamanda meslek, coğrafi bölge dağılımı işsizlik süresi bakımından da gruplama ortaya çıkmaktadır. Ama işsizliğini genel olarak açık, gizli, sürekli durgunluk şeklinde tanımlamamız mümkündür (Yıldırım ve Kahraman, 2001: 308).

1.2.2.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik insanların çalışma isteği olup da belirli bir ücret karşılığında iş arayıp ama buna karşılık bulamayanların oluşturduğu nüfus olarak tanımlanması mümkündür (Zaim,1997: 170). Yani bir bireyin açık işsiz sayılabilmesi için özellikle çalışma gücüne sahip ve iş araması gerekmektedir. Çalışma gücüne sahip olduğu halde iş aramayan veya iş arayıp da bedenen çalışma gücüne sahip olmayan bir kimse açık işsizler grubuna dahil edilemez (Bocutoğlu, 2012: 77).

1.2.2.2. Gizli İşsizlik

Gizli işsizlik herhangi bir kimsenin fiilen çalıştığı halde üretime herhangi bir katkısının olmaması yani emeğin marjinal verimliliğinin sıfır olması durumudur. Gizli işsiz grubuna dahil edilen insanların çalıştıkları bir işi var fakat çıktı miktarına herhangi bir katkıları yoktur. Genelde ülkemizde bu işsiz grubunda olan insanlar yoğunlukla tarım ve kamu sektöründe görülmektedir. Özellikle ülkemizde 2000’li yıllarda hayata geçirilmeye çalışılan bazı istihdam politikalarıyla kamu sektörü küçülmeye gitmekte ve gizli işsizlik oranının düşürülmesi hedeflenmiştir (Bocutoğlu, 2012: 77).

1.2.2.3. Sürekli Durgunluk İşsizliği

Sürekli durgunluk işsizliği kavramı özellikle 1929 yılında gerçekleşen Büyük Buhran dan sonra o dönem iktisatçılarınin dile getirdiği bir işsizlik türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın o dönemde ortaya çıkmasının sebebi, o dönemdeki ekonomik yapının artık etkinliğini kaybetmesi ve o dönemde görülen işsizliğin 1929 yılına kadar

geçerli olan işsizlik türleri dışında yeni bir boyut kazanması olmuştur (Zaim, 1997: 193). Büyük buhran döneminde ortaya çıkan sürekli işsizlik durumu ekonomide talep yetersizliği ile birleşince işsizlerin iş bulma imkanlarını da çok zora sokmuştur. Büyük boyutlu ve kitlesel olarak ortaya çıkan bu işsizlik türü sosyo-ekonomik problemleri de beraberinde getirmiştir (Kocaoğlu, 1997: 159).

1.2.3. İşsizliğin Nedenleri

Dünya üzerinde yaşanan teknolojik gelişmeler, üretim sahalarının modernleşmesi, üretim biçimindeki değişiklikler ve üretim şeklinin değişmesi istihdam politikalarında da hızlı bir değişime sebebiyet vermiştir. Ekonomik yapıdaki bu değişiklikler beraberinde yapısal işsizliği de oluşturmuştur. Yapısal değişime ayak uyduran ekonomiler bu tür işsizlikle mücadelede başarılı olurken, ekonomik yapıdaki değişikliklere ayak uyduramayan ülkeler işsizlik sorunuyla yüz yüze gelmiştir (Alabaş, 2007: 131).

İşsizliğin nedenleri incelenirken gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler farklı sınıflandırılmaya tabi tutulmalıdır. Çünkü ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ki farklar işsizliğin de farklı sınıflandırılmayla incelenmesini gerektirmektedir. Gelişmiş ülkelerde genelde işsizlik sorunu talebin yetersiz oluşundan kaynaklı iken, az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde ise genelde ülkelerin yatırım eksikliğinden kaynaklı işsizlik sorunları karşımıza çıkmaktadır (Ülgener, 1991: 127).

1.2.4. İşsizliğin Sonuçları

Günümüz toplumlarında sosyal ve ekonomik problemlerin başında işsizlik yer almaktadır. Bireyin işsiz olması sadece kişisel anlamda ekonomik sorunları ortaya koymaktan ziyade ülkenin üretim kapasitesinin de etkin ve verimli kullanılmasını engellemektedir (Aren, 1975: 17). Ekonomideki bu üretim açığının yanında işsiz bireyin gelirinin olmaması bakmakla yükümlü olduğu aile üyelerinin ve kendisinin hayat standartlarının ve yaşam kalitesinin düşmesine de sebebiyet vermektedir. Bu durum toplumsal olarak verim kaybı ve sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir (Kamu-Sen, 2004: 5).

1.3. Cari İşlemler Dengesi

Cari işlemler dengesi; dış ticaret dengesine ek olarak hizmetler dengesi ve cari transferleri de içine alan daha kapsamlı bir kavramdır (Orhan ve Erdoğan, 2010: 296). Ödemeler dengesinde mal, hizmet ve gelir dengesi ile cari transferler toplamı olarak tanımlanan cari işlemler dengesi aynı zamanda bir ülkenin bir yıl içerisinde alacak kısımlarının toplamı ile borçlu kısımlarının toplamının arasındaki farka diğer bir ifade ile toplam tasarruflar ile toplam yatırımlar arasındaki farka eşittir (Togan ve Berument, 2011: 4).

Cari işlemler dengesi açıklarını kapatmak için ülkeler farklı metotlar kullanırlar. Örneğin; (Şişman, 2011)'e göre tasarruf oranlarının artması ile cari işlemler hesabının da açık bulunan ülkelerin yanı sıra tasarruf oranlarını attırdıkları için cari işlemler hesabının dengeye geldiği ülkelerde mevcuttur.

1.3.1. Dış Ticaret Dengesi

Dış ticaret dengesi, ithalat ve ihracat kalemi baz alınarak ortaya çıkan hesap birimidir. Dengenin negatif sonuç vermesi mal ithalatının mal ihracatından fazla olduğunu, pozitif sonuç vermesi ise mal ihracatının mal ithalatından fazla olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda hesap birimi içerisine transit ticaretten elde edilen gelir kaynağı da dahil edilmektedir (Bahçekapılı, 2006: 43).

1.3.2. Hizmetler Dengesi

Karşılığında herhangi bir fiziki mal alım satımı gerçekleşmeden parasal bakımından girdi çıktı sağlayan hizmet kalemleri hizmetler dengesi hesaplarında takip edilir. Bu hizmet kalemlerini şu şekilde sıralamamız mümkündür (Karluk, 2002: 427).

-Uluslararası Ulaştırma Hizmetleri ve Transit Ticaret: Ülkelerin kendi aralarında yolcu ve yük transferlerinde elde edilen gelir ve giderleri kapsayan hesap türüdür.

-Uluslararası Bankacılık Hizmetleri ve Sigortacılık: Ulusal banka veya sigorta şirketlerinin uluslararası düzeyde yaptıkları ticari faaliyetleri sonucunda elde ettikleri gelirlerin ve aynı şekilde ülkelerin diğer yabancı ülkelerle bu faaliyetler sonucu yaptığı ödemelerin tutulduğu hesap türüdür.

-Hükümet Hizmetleri: Ülkelerin yurt dışında faaliyetlerini sürdürebilmesi için konsolosluk giderleri, yurt dışında askeri faaliyetlerinin harcamaları ve uluslararası ödenen aidatların tutulduğu hesap türüdür.

-Diğer Özel Hizmetler: Yurt dışındaki bazı özel kuruluşlara yaptıkları özel hizmetler sonucu ödenen miktarların tutulduğu hesap türüdür. Örneğin; Uydu kiralari uluslararası telefon radyo hizmetleri gibi.

1.3.3. Cari Transferler

Cari transferler, cari nitelikli mal ve hizmet alımlarının finansmanı amacıyla yapılan karşılıksız ödemeler şeklinde tanımlanabilir. Cari işlemler hesabının üç ana kalemlerinden bir tanesi olan cari transferler hesabında uluslararası para veya para değeri taşıyan yardımlar ve yurt dışında çalışan işçi gelirleri yer almaktadır. Bu kalemin sektörel alt dağılımı ise genel hükümet (hibe, vb.), diğer sektörler (kişisel transferler ve diğer transferler) şeklindedir (Balcı, 2016: 6).

1.4. Bütçe Dengesi

Devletin gelir ve giderlerinin takip edildiği hesaplara bütçe denilmektedir. Devlet bütçeleri bazı dönemlerde açık ya da fazla verebilmektedir. Günümüzde birçok ülkenin temel amacı denk bütçedir. Bütçe dengesi; kamunun vergi ve benzeri gelirleri ile giderlerini karşılayıp karşılayamaması durumuna verilen isimdir. Kamu bütçeleri genellikle yıllık olarak hesaplanır. Gelecek yıl için tahmini gelir ve gider hesaplamaları gerçekleştirilerek denklik hedeflenmektedir. Bununla beraber mali yıl sonunda gerçekleşmiş bütçe gelirleri ile gerçekleşmiş bütçe giderleri karşılaştırıldığında miktarsal olarak durum eşit ise bütçe denk bütçe olarak ifade edilir (Türk, 2008: 199). Eğer kamu harcamaları kamu gelirlerini aşarsa bütçe açığı ya da teknik ifade ile kamu kesimi borçlanma gereği ortaya çıkar. Ya da kamu gelirleri giderlerinden fazla ise kamu kesimi borç geri ödemesi olarak ifade edilen bütçe fazlası ortaya çıkmaktadır.

1.4.1. Bütçe Dengesi Kavramları

1.4.1.1. Birincil Denge

Birincil denge bütçenin hükümet tarafından kontrol edilebilecek kısmını göstermektedir. Buna bağlı olarak cari yıldaki mali politikaların başarısını

değerlendirmek için iyi bir göstergedir (Erdem ve Sivrekli, 2001: 71). Birincil denge mali dengede sürekliliğın olduğunu göstermekle beraber hiçbir ülkenin sürekli olarak birincil bütçe fazlası vermesi mümkün değildir. Çünkü ülkelerin faiz ödemelerini karşılayabilmesi için bütçenin fazla vermesi gerekmektedir (Tanzi, 1993: 657).

1.4.1.2. Yarı Mali Denge

Devletin yarı mali faaliyetlerinin neden olduğu açığa yarı mali açık; bütçe kayıtlarına yansımadağı için de gizli açık adı verilmektedir. Bütçe dengesi hesaplamasında rasyonel bir sonuç alabilmemiz için yâri mali faaliyetleri gerçekleştiren kurumların kar ve zararlarının da bütçe dengesine dahil olması gerekmektedir. Dünya üzerindeki çoğu ülkede yarı mali hareketler olarak bilinen devlet desteklemelerinin yönetimi, çoklu döviz kuru uygulamaları, nihai borç veren makam olma gibi prosedürler, kamuya ait finansal kurumlar ve genellikle merkez bankasının eliyle gerçekleştirilmektedir (Şen ve Sağbaşı, 2004: 12).

1.4.1.3. İşlemsel Denge

İşlemsel denge, kamu borç faiz ödemelerinin enflasyonun etkisiyle azalan kısmının çıkarılması sonucunda oluşan denge kavramıdır (Bulut, 2002: 13). Farklı bir şekilde ifade edecek olursak işlemsel denge, birincil denge ile faiz ödemelerinin reel kısmının toplamı olarak ta ifade edilebilir. İşlemsel açık özellikle yüksek enflasyonlu ve yüksek iç borç stokuna sahip ülkelerde önem arz etmektedir (Çelen, 1999: 36).

1.4.2. Bütçe Dengesine İlişkin Yaklaşımlar

1.4.2.1. Klasik Yaklaşım

Bütçe denkliğinin gerekliliğini temel alarak devletin ekonomideki rolünün azaltılmasını ve kamu açıklarının finanse edilmesinde borçlanmanın ancak kısıtlı ölçüde ve verimli yatırımlarda değerlendirmek koşuluyla olanaklı olabildiğini savunan yaklaşımdır. Klasik yaklaşıma göre devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması ile kamu sektörünün küçültülerek borç stokunun da düşürülmesi ve böylelikle düşük kamu borçlanması ile ekonominin genel dengesinin etkilememesi hedeflenmektedir. 1929 yılında yaşanan büyük krize kadar hakim olan minimal devlet ve liberal piyasa anlayışı

kriz ile birlikte ciddi eleştirilere uğramış ve devletin ekonomide ki varlığı yeniden gündeme gelmiştir (Arıcan, 2005: 79).

1.4.2.2. Keynesyen Yaklaşım

Bütçe dengelerine makroekonomik istikrarı korumada kullanılacak olan bir anahtar olarak bakan Keynesyen yaklaşım, bütçede denklikten daha ziyade ekonominin genel istikrarını korumasını amaçlamaktadır. Öte yandan Keynesyen yaklaşıma göre, borçlanmanın gerçek yükü ekonomiye yansımamakla birlikte vergi yükünü çeken toplum ve ekonomi aynıdır (Doğan, 2005: 79).

Keynesyen iktisat görüşüne göre sanayileşmiş ülkelerde eksik istihdam durumu söz konusudur. Eksik istihdamdan tam istihdama geçebilmek için toplam talebi arttırmak gerekmektedir. Bu sebeplerden ötürü ekonomik buhran öncesinde hakim olunan bütçe denklığı ilkesi farklılık göstermiştir (Çelen, 1999: 107). Keynes'e göre ekonomide toplam talebi etkileyecek önemli bir güç de kamu harcamalarıdır. Devlet kamu harcamaları ile toplam talebi etkileyebilmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde toplam talepte görülen eksiklik kamu harcamaları ile telafi edilerek ekonominin genel dengesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

1.4.2.3. Neo-klasik Yaklaşım

Neo-klasik yaklaşımı savunan iktisatçılar para ve maliye politikalarının gereksiz olduğunu savunmaktadır. Keynesyen iktisat görüşüne karşı olan düşüncelerinin önemli unsuru 1960'lı yıllarda baş gösteren ve şiddeti artan enflasyon ve işsizliktir. Bu sorunlar tedavülden kalkmış sayılan zorlayıcı para ve dengeli bütçe gibi klasik yaklaşımların bir sonucu olarak doğmamıştır (Lucas and Sargent, 1982: 295).

Bu yaklaşıma göre devlet aksak rekabet koşulları, dışsallıklar ve kamusal mallar gibi piyasa sorunlarına müdahale etmeli, ekonomiye müdahale etmemelidir. Buna bağlı olarak devlet denk bütçede olmalı eğer ekonomiye müdahale edilmesi gerekirse para politikası kullanılmalı maliye politikası araçları kullanılmamalıdır (Kalenderoğlu, 2004: 242).

Neo-klasik yaklaşıma göre; devletin kamu harcamalarını arttırmacı, bütçe açığının ortaya çıkmasına ve bu açığı kapatmak için de vergileri arttırmasına neden olacaktır. Bunun sonucunda ortaya çıkan bütçe açıklarının finanse edilmesi için gelecek

kuşaklara maliyet olarak yansıtılması ve yaşam boyu sürelerinin sınırlı olmasından dolayı bireylerin yaşam boyu tüketimlerinin artırmasına sebep olacaktır. Buna bağlı olarak, kısa süreli gerçekleşen bütçe açıklarının ekonomi üzerinde önemsiz sayılabilecek etkileri olmakta, sürekli bütçe açıklarının ise sermaye birikimine etki ederek ekonomi üzerinde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Bernheim, 1989: 59–60).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIRILGAN ÜLKELERİN GENEL EKONOMİK DURUMU VE SAVUNMA SANAYİLERİ

2.1. Türkiye

2.1.1. Ekonomik Yapı

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye'nin üretim çizgisi hızlı bir şekilde gelişmiş özellikle 1908-1985 yılları kapitalist sistemin geliştiği ve benimsendiği yıllar olmuştur. Bu sistemin Türkiye Cumhuriyeti tarafından gelişip benimsenmesinin nedeni 1929 büyük buhranın korumacı ve devletçi iktisat anlayışıyla karşılanması, 1950 sonrasında ulusal kaynaklara dayanarak sanayileşmeyi geliştirmesi önemli bir gösterge olmuştur (Boratav, 1988: 139)

Türkiye'nin ekonomik yapısı özel sektörün ekonomide hakim olduğu, devletin ekonomik istikrarı sağlamada düzenleyici görev üstlendiği, serbest piyasa ekonomisiyle yönetilen bir ekonomik yapı olarak gözlenmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında liberal ekonomi politikaları benimsense de daha sonraki yıllarda karma ekonomik ve devletçi bir ekonomik yapı uygulamaya girmiştir. Özel sektörün yeterli sermaye birikimine ve tecrübesine sahip olmaması, ekonomik sistem değişiminin en önemli belirleyicisi olmuştur. Devam eden süreçte ekonomide yapısal sorunlar nedeniyle sıklıkla kriz yaşanmıştır. 2000 kriziyle beraber yeni bir reform paketi uygulanarak özellikle mali piyasalar, güvenlik ve iletişim sektörlerinde gözle görülür bir değişim yaşanmıştır. (İncekara, 2015).

2000 krizi sonrası uygulamaya konulan reform paketiyle beraber özel sektörün ekonomideki etkinliği artmış, finans sektörü güçlü bir yapıya ulaşmış, kamunun finansman kaynakları artırılarak ekonomi 2003-2016 yılları arasında %5,6'lık büyüme performansı sergilemiştir. Bugün Türkiye dünyanın ilk 20 ekonomisi arasında gösterilerek gelecek hedeflerini 2023 vizyonuna göre şekillendirmeye çalışmaktadır (<http://www.invest.gov.tr/tr-tr/turkey/factsandfigures/pages/economy.aspx>, 2019).

2.1.2. Ekonomi Politikası

Türkiye'nin ekonomi politikası dönemselsel bazda ele alacak olursa; 1960'lı yıllar da o dönemin mevcut hükümetinin uyguladığı iktisadi politikalar sayesinde ilk dönemler de ekonomik iyileşmeler görülse de iyileşme süreci istikrarlı bir şekilde devam etmemiştir. Özellikle dış ticaret açığıyla birlikte ithalat eğilimi düşürülmeye çalışılmış ve işsizlik gibi büyük bir sorun meydana gelerek cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbe zemini hazırlanmıştır (Takım, 2012: 157–187).

Darbe sonrası dönemde uygulanan ekonomi politikalarıyla daha önce yurt dışında üretilen ürünlerin yurt içinde üretilmesine özen gösterilmiş, bununla beraber ülkenin borç yükü giderek artmıştır (Eroğlu, 2003: 8). O dönemde yaşanan sosyolojik problemlerle beraber 1980 askeri darbesi gerçekleşmiş ve ekonomik anlamda da kırılma yaşanmıştır. 1980 askeri darbesinden sonra yüksek enflasyon ve işsizlik sebebiyle yaşanan kriz 24 Ocak 1980 ekonomik tedbirlerin alınmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomik yapı anlamında önemli değişikliğe sebep olan 24 Ocak kararları cumhuriyet tarihinin en radikal politikaları olarak ortaya çıkmaktadır. 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisi öne çıkarılmış, ekonomik kalkınmada ihracata dayalı yöntem tercih edilmiştir (Bayrak ve Kanca, 2013: 4-12). Ekonominin yapısal dönüşümleri kamu disiplini ve siyasal istikrarla desteklenmeyince yeni ekonomik sorunlar boy göstermiş ve bu sorunların çözümü için IMF (International Monetary Fund) ile müzakereler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerle kamu borçlarının düşürülmesi dış ticaretin desteklenmesi ve dengeli bir ekonomik büyüme için finansal destek sağlanmıştır (Karagöl, 2013).

2000 ve 2001 yılında yaşanan ekonomik krizlerin sonrasında Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına iktidara gelmiş ve güçlü ekonomiye geçiş ekonomik programını devam ettirerek ekonomik istikrarı sağlamada önemli bir süreci geride bırakmıştır (Boratav, 2013).

2.1.3. Ekonomik Performans

Türkiye ekonomisi gelişmekte olan ülke kategorisinde yer almaktadır. 2017 yılında %7,4, 2018'in ilk iki çeyreğinde sırayla %7,3 ve %5,2 büyüme performansı sergilemesiyle birlikte son yıllarda G20 ülkeleri arasında büyüme performansı en yüksek düzeyde olan ülke konumundadır. Fakat son dönemlerde yaşanan ekonomik

olumsuzluklar yüksek faiz ve enflasyon oranlarının artması yatırımları olumsuz etkilemiş ve buna bağlı olarak işsizlik oranları yükselerek ekonomi durgunluk dönemine girmiştir (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2018). 2017 yılında Türkiye’de işsizlik oranı %10,4 iken 2018 yılında %2,1 oranında artarak %13,5’e yükselmiştir (<https://tradingeconomics.com/turkey/gdp-growth>, 2019).

Özellikle 2000 yılından sonra Türkiye ekonomisi hızlı büyüme sürecine girse de dengeli ve istikralı bir büyüme hızı yakalayamamıştır. Enflasyon tüm dünya ülkeleri için sorun olmaktan çıkmış iken, Türkiye ve benzer ülkeler için (İran, Rusya, Latin Amerika ülkeleri) hala önemini korumaktadır. Özellikle cari açık vererek büyüyen ülkeler için ithalata bağımlı bir ihracat stratejisi döviz kuru oynaklıkları nedeniyle ülke ekonomilerinde ciddi dalgalanmalara sebebiyet vermektedir. Hızlı nüfus artışı, yüksek okullaşma oranı beraberinde istihdam imkanları sağlanamadığında yüksek işsizlik ve sosyal sorunlar olarak kendini ortaya koymaktadır.

Türkiye’nin temel makroekonomik göstergeleri Tablo 2.1’den incelendiğinde ekonomik büyüme oranları 2000-2017 yılları arasında istikrarlı bir eğilim gösterememiş ve dangalı bir seyir izlemiştir. Enflasyon oranları 2000-2012 yılları arasında ortalama 19,3 iken 2013 yılından itibaren bu oranın altında bir performans sergilenmiştir. Bununla beraber cari açık oranları 2000-2017 yılları içerisinde minimum değerini 2014 yılında görürken maksimum değerini 2017 yılında gerçekleştirmiştir. İşsizlik oranlarının 2000-2017 yılları içerisinde %10’un altında bir performans sergilemesi bu yıllar içerisinde iyi bir ekonomik istikrarın göstergesidir.

Tablo 2.1. Türkiye Temel Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ¹	4,9	19,3	-3,8	9,5
2013	8,4	7,4	-2,3	7,1
2014	5,1	8,8	-1,7	7,2
2015	6,0	7,6	-2,9	7,1
2016	3,1	7,7	-2,6	8,6
2017	7,4	11,1	-4,9	8,5

Kaynak: World Bank

2.1.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Türk savunma sanayisi tarihsel bir süreç çerçevesinde ele alındığında 1938 yılında İstanbul Zeytinburnu'nda ilk özel savunma fabrikasını kurarak Türk savunma sanayi tarihinin mihenk taşı olan Nuri Kirligil'den bahsedilmesi gerekmektedir. Nuri Kirligil, kurduğu bu fabrikada makara, mermi, demir çubuk, gaz maskesi gibi ürünler üreterek ülke savunma sanayisine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda o dönemde yaşanan Arap-İsrail savaşında Arap orduları için silah ve mühimmat üreterek Filistin halkına destek sağlamış ve yapılan bu yardımların ABD ve İsrail'in çıkarlarına ters düşmesinden dolayı fabrikaya saldırı düzenlenerek fabrika içerisinde çalışan 28 kişi Nuri paşayla beraber hayatını kaybetmiştir (Pektaş, 2018).

Cumhuriyetin ilanından sonra savunma sanayi sektöründeki en önemli gelişmelerden bir tanesi de Makine Kimya Endüstrisi (MKE)'nin kurulmasıdır. Bu yatırımla beraber sektörde günümüze kadar olan süreçte gözle görülür bir şekilde ilerleme kaydedilmiştir (Baran, 2018: 59). Bu gelişmeler aşısında 1990'lı yıllardan sonra savunma sanayi sektörü için gelişmiş ülkeler ile ortak ürün üretme noktasında anlaşmalar sağlanarak Türk savunma sanayisine önemli katkılar sağlanmıştır. 2010 yılından itibaren devlet ve özel müteşebbisin gerek Ar-Ge yatırımları gerek fiziki altyapı yatırımlarıyla beraber yerli helikopter, yerli savaş uçağı, İha, Siha vb. gibi büyük projelere imza atarak savunma sanayisinde yerlilik oranı %70'lere kadar çıkarmayı başarmıştır (İlbi, 2018: 5).

¹ Türkiye'nin 2000 – 2012 yılları arası temel makroekonomik göstergelerinin ortalaması

2.1.5. Savunma Sanayi Harcamaları

Türkiye’de savunma sanayisine yapılan harcamaların değerlendirilebilmesi için harcamaların, savunma sanayisi ile ilgili birçok sektörde incelenmesi gerekmektedir. Makine Kimya Endüstri Kurumu, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Tübitak ve Aselsan gibi kamu kurumu niteliğindeki kurumların yaptığı yatırım, tüketim ve Ar-Ge harcamaları gibi harcamalarının yanında savunma sanayisi ile ilgili özel sektör harcamaları da bulunmaktadır (Yentürk, 2015).

Savunma sanayi sektörünün önemli harcamalarından bir tanesi de Ar-Ge yatırım harcamalarıdır. Türkiye’de özellikle son yıllarda savunma sanayi sektöründe Ar-Ge’ye yapılan harcamalarda önemli artışlar meydana gelmiştir. 2007 yılında Ar-Ge’ye yapılan toplam yatırım harcamaları 367,12 milyon dolar iken, bu rakam 2017 yılında 1,237 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. 10 yıllık süreçte savunma sanayi Ar-Ge harcamalarında yaklaşık %240 civarında bir artış meydana gelmiştir. Savunma sanayi sektörü Ar-Ge yatırımlarındaki artışların en önemli sebeplerinden bir tanesi, sektörde ki milli ve yerlilik oranını arttırma çabalarıdır (Küçükseyhan, 2017: 40-42).

Savunma sanayi Ar-Ge harcamalarında ki artışlar Türkiye’nin savunma sanayisi harcamaları anlamında yerini hızla yükseltmiştir. 2016 yılında 14,8 milyar dolarlık bir savunma harcaması ile birlikte Türkiye dünyada 17. sırada yer almıştır. Yapılan bu harcamaların içerisinde en büyük paya sahip olan harcama türü ise personel giderleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Savunma sanayisi harcamalarındaki artış sektörün gelişimini ve dış ticaretteki payını arttırmıştır. Türkiye’nin yerli savunma sanayi siparişleri %89’u yerli, % 11’i ihraç şeklinde karşılanıyor olması ülkenin dış ticaret rakamlarına da yansımaktadır (İlbi, 2018: 5).

Bu gelişmeler ışığında Tablo 2.2’yi incelediğimizde; kamunun savunma harcamaları içerisindeki payının yıllar içerisinde %6-7 dolaylarında olduğu görülmektedir. Savunma harcamalarının GSYH’deki payı 2000-2012 yılları arasında ortalama %2,7 iken, 2013 yılından itibaren bu oran düşmeye başlamıştır. 2016 yılında yükselmeye başlayarak 2017 yılında %2,1 seviyesine çıkmıştır. Yıllar itibari ile savunma harcamalarına baktığımızda 2000-2012 ortalaması 13,4 Milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2015 yılında 15-16 Milyar dolar seviyelerine düşmüş diğer yıllarda ise 17- 18 Milyar dolar savunma harcaması yapılmıştır.

Tablo 2.2. Türkiye Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ²	7,3	2,7	13,4
2013	5,7	1,9	18,6
2014	5,7	1,9	17,7
2015	5,5	1,8	15,8
2016	5,9	2,0	17,8
2017	6,3	2,1	18,1

Kaynak: World Bank

2.1.6. Türkiye'nin Savunma Sanayi Stratejileri

Türkiye savunma sanayisi, son yıllarda savunma sanayisi ürünlerinde kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme, yurt dışından aldığı ürünleri yurt içinde üreterek bağımlılığını düşürme ve teknoloji transfer yönetimiyle kendi milli savunma sanayisini geliştirme amacı gütmektedir. Bu temelde savunma sanayi stratejisini şekillendiren Türkiye, kendi güvenlik ihtiyacını karşılamak ve savunma ürünlerini milli firmalar tarafından üreterek bölgede istikrar ve hakimiyet sağlamaya çalışmaktadır (Ziylan, 2004: 8).

Türk savunma sanayisinin stratejik çerçevede birçok hedef ve politikası vardır. Bunların kısaca şu şekilde sıralanması mümkündür (Savunma Sanayi Müsteşarlığı, 2017).

* Türk savunma sanayisinde rol alan firmaların uluslararası piyasada rekabet gücünü arttırmak.

* Pazarlama noktasında özellikle yurt içi ve yurt dışı tanıtım projeleri hayata geçirmek.

* Teknolojik gelişme sağlamak için Ar-ge yatırımlarını artırmak.

Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Savunma Sanayi Başkanlığının 2018-2022 Savunma Sanayi Sektörel Strateji raporu incelendiğinde; savunma sanayi sektör stratejisi aşağıda belirtilen gruptandırma şeklinde ele alınmıştır (Savunma Sanayi Başkanlığı, 2018).

² Türkiye'nin 2000 – 2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

Bunlar;

- * Kara Araçları Sektör Stratejisi
- * Deniz Araçları Sektör Stratejisi
- * Hava Araçları Sektör Stratejisi
 - > Hava Savunma Projeleri
 - > Helikopter Projeleri
- * Silah Sistemleri Sektör Stratejileri
- * Hava Savunma ve Uzay Sektör Stratejisi
- * İnsansız ve Akılsız Sistemler Sektör Stratejisi
- * Elektronik Sistemler Sektör Stratejisi şeklinde belirlenmiştir.

Ele alınan bu başlıkların ortak stratejik hedefleri; maliyet, kalite, performans gibi hususlar dikkate alınarak yurtiçi üretimin artırılması, yurt içinde üretilmeyen ürünlerin ise sektöre kazandırılması ve yurt içinde üretilen ürünlerin geliştirilerek devamlılığının sağlanması şeklindedir.

Bu bilgiler ışığında Türkiye'nin savunma sanayi stratejileri değişim kazanmış ve buna bağlı olarak üstün kalitede donatılmış teçhizatla Türk ordusunun gücünü artırma stratejisine geçilmiş olduğu görülmektedir. Bu stratejik hedefin gerçekleştirilmesi için etkin bir mali ve hukuki düzenlemenin Türkiye'de gerekli olduğunu kanısına varılmıştır (Müslüm vd., 2010).

2.2. Hindistan

2.2.1. Ekonomik Yapı

Hindistan ekonomisi iki farklı yapıya sahiptir. Bunlar; orta gelir grubu insanların yer aldığı modern ve küresel rekabet gücüne sahip hizmet sektörü, diğer yandan çoğunlukla az eğitilmiş insanların yer aldığı tarım sektörüdür. 2018 yılında tarım sektörünün GSYH'deki payı %15,5 iken ülkedeki çalışan nüfusun %41,6'sı bu sektörde istihdam edilmektedir. Bunun yanında sanayi sektörünün GSYH'deki payı %26,3, ülkenin en dinamik kısmını oluşturan hizmet sektörünün ise %48,9 dur (Türkiye Ekonomi Bankası, 2019).

Hindistan'da işçiler genellikle geleneksel olarak üretimde tarıma güven duymaktadırlar. Hindistan ekonomisinin çoğunluğunun hizmet sektörü tarafından

istihdam edilmesi neticesinde bu üretkenliğe devam edilebilmesi için Hindistan'ın piyasa ekonomisine doğru yönelmesi gerekmektedir (Amadeo, 2019).

2.2.2. Ekonomi Politikası

Hindistan, önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde dünyanın en iyi 3 ekonomisi içinde olmayı planlamaktadır. Bunun için politik çerçevesini çizerken bazı hususlara dikkat çekmiştir. Bu hususlar tarım ürünlerinin üretimini artırmak, imalat sanayisini güçlendirmek, su taşımacılığını geliştirmek ve daha kaliteli kara ve demir yolu ağı oluşturarak fiziki alt yapı koşullarını daha verimli kullanılabilir hale getirmek bunlardan bazılarıdır (<https://www.ibef.org/economy/indian-economy-overview>, 2019).

Hindistan hükümeti, 2022 yılına kadar tarım sektöründe istihdam edilen çiftçilerin gelirlerinin iki katına çıkarmayı hedeflemektedir. 2016 yılında kabul edilen tarımsal arazi kiralama yasası bu doğrultuda atılan en büyük adımlardan bir tanesidir (Chikermane, 2019).

2.2.3. Ekonomik Performans

Hindistan'ın 1990 yılından sonra büyüme oranlarının istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Büyüme oranlarındaki bu istikrarlı artışın özellikle 2003-2007 yılları arasındaki kamu harcamalarındaki artıştan etkilendiği düşünülmektedir. Özellikle bu dönemde yakalanan yüksek büyüme oranları 2008 küresel krizinden etkilenmemiş ve büyüme oranı %6,1 olarak gerçekleşmiştir. Hindistan ekonomisi 2008 küresel ekonomik krizinden sonra özel tüketim harcamalarındaki azalmadan dolayı büyümesi biraz yavaşlamıştır. Kriz sonrasında Hindistan ekonomisi tekrar toparlanma sürecine girmiştir. (Ticaret Bakanlığı, 2018).

Hindistan'da 2018 yılında bir çok sektörde gerçekleşen iyileşme makro ekonomik göstergeler üzerinde pozitif etki yaratmıştır. Ülkedeki birleşme ve satın alma faaliyeti 129,4 milyar dolara, risk ve özel sermaye yatırımları 20,5 milyar dolara yükselmiştir. Bunun yanısıra sanayi üretimi endeksi ise aynı yönde yıllık %4,4 oranında artmıştır (<https://www.ibef.org/economy/indian-economy-overview>, 2019).

Hindistan'ın temel makro ekonomik performansının yer aldığı Tablo 2.3 incelendiğinde; 2000-2012 yılları arasında enflasyon oranı yıllık ortalama %6,6 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılından itibaren enflasyon oranlarında düşme meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra cari açığın GSYH'deki payının 2016 yılında dönemin en düşük düzeyi olan %-0,5 olarak gerçekleşmesi, işsizlik oranlarının %3-4 dolaylarında seyretmesi Hindistan'ın pozitif yönde performans sergilendiğini göstermektedir.

Tablo 2.3. Hindistan Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ³	7,0	6,6	-1,3	4,0
2013	6,3	6,1	-2,6	3,4
2014	7,4	3,3	-1,3	3,4
2015	8,1	2,0	-1,0	3,4
2016	7,1	3,4	-0,5	3,5
2017	6,1	2,9	-1,4	3,5

Kaynak: World Bank

2.2.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Hindistan savunma bakanlığı, savunma sanayi ürün üretiminde etkinliği artırmak ve ülkenin savunma ihtiyaçlarını karşılamak için 1962 yılında kurulmuştur. Bakanlığa bağlı birçok geniş üretim tesisleri kurularak içerisinde tanklar, zırhlı ve ağır araçlar, savaş uçakları, helikopterler gibi katma değeri yüksek ürün üretimine katkı sağlamıştır (India, 2017).

Hindistan hükümeti savunma sanayi sektöründe gelişmekte olan ülkeler gibi kendine yetmeyi amaçlamış ve bunun için 52 adet savunma sanayi laboratuvarı kurarak otoriter bir politika izlemiştir. Bunun yanında savunma ve üretim bakanlığına bağlı olarak 9 adet savunma ile alakalı kamu kuruluşu ve 39 mühimmat fabrikası kurmuştur. Kamunun savunma sanayi ile ilgili girişimleri ile beraber sektöre girecek özel kesim de desteklenmiştir. Bu temelde Hindistan, kendi kolluk kuvvetleri personeli için dördüncü nesil savaş uçağı, uçak gemisi, nükleer deniz altı,

³ Hindistan'ın 2000 – 2012 yılları arasında ki temel makroekonomik göstergelerinin ortalaması

kıtalar arası balistik füze üreten dünya üzerinde nadir ülkeler arasında yer almaktadır. Hindistan'ın kamu öncülüğündeki savunma sanayisi girişimleri ülke için başarılı olsa da savunma sanayi konusunda büyük oranda ithalatçı konumunda olması ülke yönetimi tarafından görünen en büyük sorunlardan bir tanesidir (Behera, 2016: 1-2).

2.2.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı

Hindistan'ın bütçeden savunmaya ayrılan payı gün geçtikçe artmaya başlamış, bu paydaki artış toplumun bazı kesimlerince gereksiz olarak görülse de bazı kesimlerce de gerekli görülmektedir. Özellikle 2018 yılında Maliye Bakanlığı'nın Savunma Bakanlığı'na tahsis ettiği pay 62,8 milyar dolardır. Ancak Hintli bir analist yaptığı bir incelemede Hint ordusunun 400 milyar dolarlık bir ekipman açığı olduğunu, bunu karşılamak içinde Hindistan'ın GSHY'sinin %6'sının savunma sanayiye ayrılması gerektiğini savunmuş ancak bununla beraber güçlü bir ordunun ortaya çıkabileceği kanaatine varmıştır.

(<https://www.globalsecurity.org/military/world/india/budget.htm>, 2018).

Hindistan'ın savunma harcamaları 2000 yılından 2017 yılına kadar her yıl artan bir seyir izlemektedir. Bu dönemde ortalama olarak GSYH'nin %2,5 civarlarında savunma harcaması olduğu görülmektedir. Hindistan'ın 2017 yılında savunma harcaması 63,9 milyar olarak gerçekleşmiştir.

Savunma sanayisi harcamalarındaki bu artışın ekonomik büyüme ve kalkınmaya destek verebilmesi için sektörün katma değeri yüksek ürünler ortaya koyması gerekmektedir. Sektörün istikrarlı ve dengeli bir büyümeye destek verebilmesi için nitelikli iş gücünün artırılması, savunma sanayi Ar-Ge harcamalarının artışı ve katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi gerekmektedir (Matheswaran, 2019).

Tablo 2.4. Hindistan Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ⁴	9,8	2,7	28,4
2013	9,2	2,4	47,4
2014	9,4	2,4	50,9
2015	8,7	2,4	51,2
2016	8,9	2,5	56,6
2017	9,0	2,4	63,9

Kaynak: World Bank

2.2.6. Hindistan'ın Savunma Sanayi Stratejileri

Hindistan'da savunma sanayi konusunda gerek hükümetin gerekse özel sektörün stratejik girişimleri mevcuttur. Hükümet, savunma sanayi sektörünün gelişimini sağlamayı, ülkenin teknolojik yeteneklerinin kullanılmasıyla ekonomik hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Hindistan, bu konudaki girişimlerini son yıllarda arttırmış olmasına rağmen, gerek yeni ürün geliştirme konusunda gerek ise üretim faaliyetleri noktasında yeterli seviyeye ulaşamamıştır (India, 2017).

Hindistan hükümetinin hali hazırda 2017 yılında yayınladığı savunma üretim raporu mevcuttur. Bu rapora bakıldığında, Hindistan savunma sanayisi için özel sektörün alt yapı ihtiyaçlarını karşılamak ve yerli firmaların bu konuda teşvik edilmesini sağlamak için Ar-Ge yatırımlarını artırmayı hedeflemiştir. Hükümetin bu konuda ki atılımlarının bir diğer sebebi ise ihracat temelli savunma sanayi stratejisine sahip olmaktır (India, 2017).

2.3. Arjantin

2.3.1. Ekonomik Yapı

Latin Amerika ülkeleri arasında en önemli ekonomik güce sahip ülkelerden birisi olan Arjantin'in ekonomik yapısı tarım, sanayi, hizmet ve doğal kaynaklardan (petrol, gaz) oluşmaktadır. Son 20 yıl içerisinde büyümesini ve kalkınmasını engelleyen birçok ekonomik krize maruz kalmasına rağmen, 2016 'İnsani Gelişim Endeksine' göre

⁴ Hindistan'ın 2000 - 2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

188 ülkeden 45. sıraya gerileyerek Latin Amerika ülkeleri içinde 2. Sıraya yerleşmiştir (Zunzunegui, 2018).

Bununla beraber Arjantin, stratejik konumu itibariyle gerek yenilenebilir enerji, gerekse verimli tarım toprakları bakımından zengin bir ülke pozisyonundadır. Verimli tarım arazilerine sahip olması nedeniyle hayvancılık ve gıda endüstrisi açısından bölgede ve dünyada önemli bir yere sahiptir (World Bank, 2018).

2.3.2. Ekonomi Politikası

Arjantin'in 1990'lı yıllarında uyguladığı liberalleşme ve özelleştirme politikaları sayesinde ülke yabancı yatırımcılar için cazibe merkezi haline gelmiş; fakat 2001 yılında yaşanan krizle beraber uygulamaya konulan ekonomi politikaları yabancı yatırımcıların ilgisini çekmeyerek ülkeden ayrılmalarına neden olmuştur. Diğer taraftan 2008 yılında yaşanan küresel mali krizin etkilerini azaltmak için bankaların elinde bulunan özel emeklilik fonları devlete devredilerek devlet tarafından şirketlere ucuz kredi imkanı sağlama şeklinde kullanılmıştır (Tavşanlı Ticaret Odası, 2014).

12 yıl boyunca devleti yöneten Kirchner hükümeti sonrası iktidara gelen Macri hükümeti, Arjantin'in ulusal çıkarlarını korumak ve ülkede daha iyi bir ekonomik istikrar sağlayabilmek için Neoliberal politikaları devreye sokmaya çalışmıştır. Bununla birlikte döviz kurunun piyasa koşullarınca belirlenmesi, ihracattan vergi alınmaması ve enflasyonun tek haneli rakamlara düşürülmesi hedeflenmiştir (Uludağ İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, 2018).

Arjantin hükümeti 2018 yılında enflasyonist baskıyı ortadan kaldırmak amacıyla fiyat artışlarına neden olan yerel petrol ve yakıt fiyatları üzerindeki vergileri kaldırmıştır. Bununla beraber küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için sermaye piyasası düzenlemelerinde değişiklik yaparak üretim finansmanı yasasını kabul etmiştir. Tierra del Fuego'da eyalet hükümetlerinde yerel üretimi artırmak için o bölgede ki elektronik işletme sahipleriyle vergi indirimini için anlaşma sağlamıştır (OECD, 2019: 2-5).

2.3.3. Ekonomik Performans

Arjantin'in son yıllardaki makroekonomik göstergeleri incelendiğinde özellikle 2017 yılına kadar olan ekonomik iyileşme, 2018 yılında aynı performansı

göstermemiştir. 2018 yılında ekonomide yaşanan bu olumsuz durumun birçok sebebi bulunmaktadır. Özellikle mevsimsel etmenlerin ön plana çıkması, bu dönemde yaşanan kuraklık ve sonucunda tarımsal rekoltedeki ciddi düşüşler ülke ekonomisini etkilemiştir. Mevsimsel etkilerle beraber doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişlerinin azalması ülkede ki yatırımları olumsuz olarak etkilemiştir.

(<https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Argentina>, 2018).

Tablo 2.5 incelendiğinde Arjantin'in makroekonomik göstergelerinde dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Enflasyon oranlarında ki hızlı yükselişler ve düşüşler ekonominin genel dengesini olumsuz etkilemektedir. Arjantin dış ticaret açısından 2000-2012 yılları arasında cari fazla verirken, 2013 yılından sonra cari açık veren bir ülke konumuna gelmiştir. Arjantin ekonomisinde işsizlik rakamları son yıllarda göreceli olarak daha istikrarlı bir seviyeye kavuşmuş fakat hala işsizlik oranları yüksek düzeyde devam etmiştir. Tüm bu makroekonomik göstergelerin sonucu olarak ülkede ki Reel GSYH rakamları diğer makroekonomik göstergelere paralel olarak dalgalı bir seyir izlemiş ve son yıllarda da bu dalgalanma devam etmiştir.

Arjantin ekonomisi 2017 yılına kadar yolsuzluğun azaltılması gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi önemli başarılar sergilese de 2018 yılının ilk çeyreğinde %27 yoksulluk ve %5 aşırı yoksulluk oranlarına düşmesi 2017 yılına kadar olan ekonomik kazanımları ortadan kaldırmıştır (World Bank, 2018).

Tablo 2.5.Arjantin Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ⁵	3,1	-	1,7	11,4
2013	2,4	23,9	-2,3	7,1
2014	-2,5	40,2	-1,7	7,2
2015	2,7	26,5	-2,9	7,1
2016	-1,8	40,0	-2,6	8,6
2017	2,8	25,3	-4,9	8,5

Kaynak: World Bank

⁵ Arjantin'in 2000 – 2012 yılları arasında ki temel makroekonomik göstergelerinin ortalaması

2.3.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Arjantin 1990'lı yıllarda savunma sanayi sektöründe özelleştirme girişimlerinde bulunarak havaalanları, bakım onarım ve bunun yanında birçok kurum ve kuruluşu özelleştirme yoluna gitmiştir. Bu özelleştirmeler ışığında Arjantin ordusu sayısal olarak kuvvetli fakat teknik alt yapı bakımından zayıf kalmıştır. Gelişen dünyada teknik alt yapı zayıflığının yüksek teknoloji ürünlerini üretme noktasında sorun yaşatması kaçınılmazdır. Tüm bu sorunların neticesinde Arjantin savunma sanayi konusunda ithalat ağırlıklı bir yapı ortaya koymaktadır.

(<https://www.globalsecurity.org/military/world/argentina/industry.htm>, 2016).

Yeterli teknik alt yapının olmaması, savunma sanayisinin ithalat ağırlıklı bir yapı sergilemesi ve ulusal güvenlik kaygılarının da buna eklenmesiyle birlikte Arjantin savunma sanayisinin güçlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Arjantin Cumhurbaşkanı Mauricio Macri savunma sanayisinin güçlendirilmesi çalışmalarına hemen başlanacağını, özellikle uçak fabrikalarının ve Tandonor gibi savunma sanayi kollarının etki alanlarının ve teknik alt yapılarının uluslararası seviyeye çıkarılacağını ifade etmiştir (<https://www.defensa.com/argentina/macri-anuncia-cambios-sistema-defensa-argentino-fuerzas-armadas>, 2018).

2.3.5. Savunma Harcamaları

Arjantin, savunma harcamaları konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin arasında son sıralarda yer almaktadır. Arjantin hükümeti, 2010 yılında GSYİH' nın % 0,7'sinde olan savunma harcamalarını belirsiz bir dönemde GSYİH' nın %1,5' ine çıkarmayı planladığını açıkladı.

(<https://www.globalsecurity.org/military/world/argentina/budget.htm>). Bununla beraber 2016 yılında 4,5 Milyar dolar olarak gerçekleşen savunma harcamaları 2017 yılında %25'lik bir artış ile yaklaşık 5,6 Milyar dolar seviyesine kadar çıkmıştır (<https://www.macrotrends.net/countries/ARG/argentina/military-spending-defense-budget>, 2019).

Arjantin'in savunma sanayisi ile ilgili harcamaları Tablo 2.6'den incelendiğinde devletin yaptığı savunma harcamaları 2000-2017 yıllarında %2-%3 seviyelerinde gerçekleşmiş ve dünya ortalamasına yakın bir düzeyde seyretmiştir. İncelediğimiz

dönemde Arjantin'in Savunma harcamalarının GSYH içindeki payı %1'in altında kalmıştır. Bu oran birçok ülkenin savunma harcamalarının altında bir düzeydir.

Tablo 2.6. Arjantin Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ⁶	3,2	0,9	2,6
2013	2,2	0,8	5,1
2014	2,2	0,8	4,9
2015	2,0	0,8	5,4
2016	1,9	0,8	4,5
2017	2,1	0,9	5,6

Kaynak: World Bank

2.3.6. Arjantin'in Savunma Sanayi Stratejileri

Arjantin, savunma stratejilerini çeşitlendirerek savunma teknolojisi ve savunma sanayi alanlarında gelişme sağlamak için Çin ile ortak işbirliği komitesi kurmuştur. Arjantin'in savunma sanayi noktasında istenilen düzeyde olmaması nedeniyle kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için farklı ülkelerle yapılan anlaşmalar sonucu savunma sanayi ürünlerini satın alma ihtiyacı duymuş, buna bağlı olarak Savunma Güvenliği İşbirliği Ajansı (DSCA)'ndan 300 milyon dolar değerinde 24 adet T-6C Texan eğitim uçağı almıştır (Diamint, 2016).

2018 yılında devlet başkanı, Arjantin silahlı kuvvetlerinin stratejik yapısını, stratejik hedeflerini yeniden düzenleneceğini ve bu konu üzerine pozitif yönde yenilikler yapmak için harekete geçeceğini söylemiştir. Askeri anlamdaki reformlar ve yeni stratejiler ile ülkedeki terör hareketleri, uyuşturucu kaçakçılığı gibi ülke huzuruna ve güvenliğine zarar veren olguların önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Nielsen, 2018).

⁶ Arjantin'in 2000 – 2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

2.4. Brezilya

2.4.1. Ekonomik Yapı

Brezilya, tarım alanları ve ürün çeşitliliği noktasında zengin, gıda ihtiyaçlarını karşılama noktasında kendi kendine yetebilen ülke grubu içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda dünyanın en büyük kahve, şeker pancarı, tropikal meyve üreticilerindedir. Brezilya'nın tarım sektöründe güçlü olmasıyla birlikte imalat sektöründe de Latin Amerika ülkeleri içerisinde birinci sırada yer almaktadır. Özellikle son 10 yılda hayvancılık, sanayi ve telekomünikasyon alanlarında önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir (Konya Ticaret Odası, 2014). Bu yatırımlarının yanısıra önemli enerji yataklarına sahip olması nedeniyle havacılık ve otomotiv yedek parça üretimi noktasında da iyi bir konumda bulunmaktadır (Bezerra, 2018).

2.4.2. Ekonomi Politikası

Brezilya 1980 öncesi dönemde askeri diktatörlük sürecinden geçerek 1982 yılından itibaren demokrasiyle tanışmıştır. Dış borcun giderek artması ve uzun yıllar boyunca yüksek enflasyonla mücadele edilmesi Brezilya ekonomisinde ciddi sorunlara neden olmuştur. Brezilya geçmişte yaşanan ekonomik sorunları ortadan kaldırmak için 1990'lı yıllardan itibaren mal ve hizmetin ülkeler arasında serbestçe dolaşımını engelleyici nitelikleri ortadan kaldırmak ve bununla beraber enflasyon kontrolünü sağlamak, dış ticaret açığını en aza indirmek, ekonomik büyüme ve kalkınmayı artırarak ekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamıştır (İşbitiren, 2018).

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) 2018 raporu; Brezilya'nın mali disiplinden ayrılmadan istikrarlı büyüme hedeflerine ulaşması için son dönemlerde kamu harcamalarını artırarak kamu özel yatırım teşviklerinin ön plana alınması ve finansal alt yapının iyileştirmesi gerektiğini savunmaktadır (Gurría, 2018).

2.4.3. Ekonomik Performans

Brezilya 2004-2013 yılları arasında büyüme, gelir dağılımdaki adaletsizlik ve yoksullukla mücadele noktasında iyi bir performans sergilemesine rağmen 2014 yılından itibaren ekonomik daralmaya girmiştir (Paula and Pires, 2017). Buna bağlı olarak tarımsal faaliyetler ve hizmet sektörü desteklenerek 2017 yılından itibaren

büyüme oranlarında 2015-2016 yıllarına nazaran pozitif yönde bir performans sergilemiştir (Apex Brasil, 2018). Özellikle devletin mali disiplinden uzaklaşmadan çeşitli yapısal reformlarla birlikte ekonomiyi güven altına alma çabaları, işsizlik oranlarındaki %13 lük zirve noktasından sonra kendini göstermeye başlamıştır (OECD, 2018).

Brezilya ekonomisi ile ilgili Tablo 2.7 incelendiğinde, Brezilya'nın 2013 yılından itibaren büyüme oranlarındaki düşme eğilimi 2017 yılına kadar devam etmiştir. Bununla beraber 2013 yılında ekonomide enflasyonist baskının artmasıyla cari açığın GSYH'deki payı giderek azalmış ve 2017 yılında %-0,4 seviyesine kadar inmiştir. 2013 yılında başlayan ekonomideki daralma, işsizlik oranlarının %6,9 seviyesinden %13,3 seviyesine kadar çıkmasına neden olmuştur.

Tablo 2.7. Brezilya Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ⁷	3,6	6,6	-1,2	8,4
2013	3,0	7,4	-3,0	6,9
2014	0,5	7,8	-4,2	6,6
2015	-3,5	7,5	-3,2	8,4
2016	-3,4	8,1	-1,3	11,6
2017	0,9	3,7	-0,4	13,3

Kaynak: World Bank

2.4.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Brezilya 1980'li yıllarda savunma sanayi konusunda 40'tan fazla ülkeye savunma ürünleri ihraç eden bir konumda iken, günümüzde Brezilya'nın küresel rekabet gücü azalmıştır. 1990-2000 yılları arasında savunma harcamalarını azaltarak savunma sanayisi ürünleri ihracı noktasında ciddi bir gerileme yaşamıştır. 2018 yılından bu yana savunma sanayi konusunda önemli reformlara imza atarak, uluslararası piyasada lider ülkeler içinde yer almak için tekrar çalışmalara başlamıştır (Gouvea, 2018).

Brezilya savunma sanayi üretiminde etkili olan sermaye sahipleri üç farklı kategoride tanımlanabilir. Birinci grup şirketler sermayesinin tamamı devlete ait olan,

⁷ Brezilya'nın 2000 – 2012 yılları arasında ki makroekonomik göstergelerinin ortalaması

ikinci grup şirketler sermayesi yerli olan şirketler, üçüncü grup şirketler ise Brezilya’da kurulan ancak sermayesi yabancı yatırımcılara ait olan şirketlerdir. Bu şirket grupları Brezilya’nın ulusal savunma sanayisini oluşturarak ülkenin savunma sanayi üretimine katkı sağlamaktadır (Cepik and Bertol, 2016).

2.4.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı

Brezilya’da her ne kadar savunma sanayi konusunda önemli bir noktada olsa da 2003 yılından bu yana savunma harcamalarının GSYH’ye oranı %1,5 civarında seyretmiştir. Dünya ortalaması %2’nin altında bir seviyededir. Savunma harcamalarının yaklaşık 30 milyar dolar civarında seyretmesi ülkenin savunma endişelerini de beraberinde getirmektedir (Cepik and Bertol, 2016).

Brezilya’nın savunma sanayisi harcamaları ile ilgili Tablo 2.8 incelendiğinde; devletin savunmaya ayırdığı pay 2000-2012 yılları arasında ortalama %4,1 olarak gerçekleşmiş, 2012 yılından itibaren yaklaşık %3,5 seviyelerinde yerini korumuştur. Brezilya’nın savunma harcamalarında 2013 yılının başlangıcından 2014 yılına kadar bir artış meydana geldiği görülmektedir. 2011-2017 yılları arasında dönemin en yüksek harcamasını 2014 yılında gerçekleştirmiştir.

Tablo 2.8. Brezilya Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ⁸	4,1	1,5	19,6
2013	3,5	1,3	32,8
2014	3,5	1,3	32,6
2015	3,5	1,3	24,6
2016	3,4	1,3	24,2
2017	3,6	1,4	29,2

Kaynak: World Bank

⁸ Brezilya’nın 2000-2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

2.4.6. Brezilya'nın Savunma Sanayi Stratejileri

Brezilya'da savunma sanayi, son yıllarda gerek devlet gerek ise özel sektör girişimleriyle ön plana çıkmış bir sanayi sektörüdür. Merkezi hükümet savunma sanayisini geliştirmek ve ülke ekonomisine katkı sağlamak için ulusal savunma sanayi stratejisine önem vermektedir (Assis and Soares, 2014).

Brezilya, savunma sanayisi üretiminde yerli girdi almak ya da üretmek yerine ithal girdilere yönelmiş ve savunma sanayi ithalata bağımlı hale gelmiştir. Brezilya'nın savunma sanayisi ithalata bağımlı olması stratejik olarak ülke savunmasını tehlikeye sokabilmektedir. Brezilya'nın savunma sanayi ürün üretiminde ithalata bağımlı olması bir sorun olarak algılanarak bu sorunu ortadan kaldırılması hususunda milli ve yerli girdi kullanımının desteklenmesi politika olarak kabul edilmiştir (Rezende and Blackwell, 2019).

2.5. Endonezya

2.5.1. Ekonomik Yapı

1998 yılında Asya'da yaşanan mali krizle birlikte Endonezya ekonomisi ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Kriz sonrası Endonezya ekonomisinde meydana gelen iyileşmeler ülke ekonomisini yeniden canlandırmıştır. Uygulamaya konulan yapısal reformlar ülke ekonomisinin güvenilir ve şeffaf olmasını sağlamış ve yabancı yatırımcıların ilgisini çekmiştir. Bununla beraber ülkenin ekonomik yapısı tarım ağırlıklı bir üretimden sanayi ağırlıklı bir üretim şekline dönüşmüştür (<https://www.indonesia-investments.com/culture/economy/general-economic-outline/item251>, 2019).

Asya krizi sonrasında Endonezya ekonomisinin istikrarlı bir şekilde duruş sergilemesinde bazı ana sektörlerin önemli rolü bulunmaktadır. Tarım sektörünün istihdam ve üretim noktasında önemli bir konumda olmasına karşın madencilik sektöründe son yıllarda ki sıçrama ödemeler dengesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bununla beraber 1980 yılından sonra önemli bir gelişme sağlayan imalat sanayi 1991 yılında tarım sektörünü geride bırakmış; 2012 yılında %46,9'luk paya sahip olmuştur (Konya Ticaret Odası, 2015). 2018 yılında etkinliğine devam ederek iş gücünün %13'ünü oluşturmuştur (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, 2019).

2.5.2. Ekonomi Politikası

Endonezya hükümeti, ekonomi politikası çerçevesinde iş yaşamını düzenleyerek hukuksal bağımsızlık reformu adı altında yolsuzluk davalarını sonuçlandırmayı ve bunun yanında ekonomik kalkınma ve sürdürülebilir istikrarlı büyüme hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır (Foundation, 2019).

Endonezya hükümetinin etkili bir büyüme performansı sergileyebilmesi için eğitim, sağlık ve sosyal alanları gerek alt yapı gerek kalite bakımında uluslararası dinamizme uygun hale getirmesi gerekir. Aynı zamanda büyümenin ekonomide daha da etkin bir hale gelebilmesi için Endonezya hükümetinin maliye politikası araçlarını ekonomik istikrarı sağlama noktasında etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir (World Bank, 2018).

2.5.3. Ekonomik Performans

Endonezya'nın büyüme oranları, 2003 yılından itibaren ortalama %5.5 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Büyümenin bu denli yavaş ilerleyişi ekonomistler tarafından eleştirilmiş ve bazı politika değişiklikleriyle ekonomik büyümenin hızlandırılabilceği fikri ortaya atılmıştır. Fakat bu politika değişikliği fikri istenilen sonuçları doğurmamıştır. 2014 yılından itibaren düşük büyüme hızı büyük cari açık problemini de beraberinde getirmiştir (Rajah, 2018).

Son 10 yıl içerisinde satın alma gücü paritesi bakımından dünyanın ilk 10 ülkesinden biri haline gelen Endonezya'da yurt içi talebin büyüme üzerindeki etkisi devam ederek işsizlik oranının %4 seviyelerinde kaldığı görülmektedir (<https://www.focus-economics.com/countries/indonesia>, 2019).

Endonezya'nın temel makroekonomik performansı incelendiğinde enflasyon oranlarının 2000-2017 döneminde %10'nun altında seyretmesi Endonezya'nın ekonomik istikrarını koruduğunu göstermektedir. 2000-2012 yılları arasında ortalama %1,7 cari fazla veren ekonomi 2013 yılından itibaren açık vermeye başlamış 2014 yılında %-3,0 oranında zirve noktasını görmüştür. Daha sonraki yıllarda cari açık oranları düşme eğilimine girmiştir.

Tablo 2.9. Endonezya Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ⁹	5,3	7,6	1,7	6,3
2013	5,5	4,9	-3,1	4,3
2014	5,0	5,4	-3,0	4,0
2015	4,8	3,9	-2,0	4,5
2016	5,0	2,4	-1,8	4,1
2017	5,0	4,2	-1,7	4,1

Kaynak: World Bank

2.5.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Endonezya’da savunma sanayi sektörü 1980’li yıllardan itibaren gelişme göstermiş IPTN (Now Dirgantana Endonezya) adında önemli bir kurum kurularak CN-235 adında nakliye uçağı geliştirmiştir. 1996 yılında ise yolcu uçağı olan N-250’nin prototipini oluşturarak sektöre önemli bir giriş yapılmıştır (Chairil, 2018). Ancak Endonezya’nın savunma sanayi konusunda hala yeterli bir alt yapıya sahip olmaması nedeniyle hükümet, bu konuda gerek milli yetenekler kullanılarak gerek teknoloji transferi ile birlikte önemli adımlar atmayı planlamaktadır (Grevatt and Rahmat, 2018).

Endonezya savunma sanayisinin katma değerli ürünleri üretmeye ihtiyacı vardır. Bu sayede Endonezya uluslararası arenadaki rekabet gücünü de artıracaktır. Ayrıca, yerli savunma sanayi ürünlerine sahip olmanın, savunma sisteminin daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi üzerinde etkisi olacaktır (Hartati and Muhammad, 2014).

2.5.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı

Endonezya’nın son yıllardaki savunma bütçesinde önemli bir artış görülmektedir. 2007-2012 yılları arasında savunma bakanlığına yapılan bütçe tahsisi yıllık ortalama %21 olarak, yani GSYH’nin %0,8’i olarak gerçekleşmiştir. Hükümetin savunma bakanlığına bu oranda yapmış olduğu ödeme, Endonezya’nın savunma sanayisinde ürün geliştirme ve silah sistemleri için modernizasyon çalışmalarına katkı yapmaktadır. Endonezya hükümeti, savunma harcamalarının 2020 yılına kadar 25

⁹ Endonezya’nın 2000 – 2012 yılları arasında ki makroekonomik göstergelerinin ortalaması

Milyar dolar civarında, yani GSYH'nin yaklaşık %2 'sine ulaşmasını hedeflemektedir (https://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/budget.htm, 2018).

Endonezya'nın savunma harcamaları Tablo 2.10'dan incelendiğinde 2000-2017 yılları arasında devletin yapmış olduğu savunma harcamalarının %5'i geçmediği görülmektedir. Bununla beraber savunma harcamalarının GSYH'deki payı %1'in altında kalmış ve dünya ortalamasının altında bir seviyede gerçekleşmiştir. Nitekim savunma harcamalarını ele aldığımız bu dönem içerisinde zirve noktası 2013 yılında gerçekleşmiş ve bunun parasal karşılığı 8,3 milyar dolar olmuştur.

Tablo 2.10. Endonezya Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ¹⁰	3,7	0,7	3,0
2013	4,8	0,9	8,3
2014	4,1	0,7	6,9
2015	5,1	0,8	7,6
2016	4,7	0,7	7,3
2017	4,7	0,8	8,1

Kaynak: World Bank

2.5.6. Endonezya'nın Savunma Sanayi Stratejileri

Endonezya, savunma sanayi noktasında sanayinin modernize edilmesi, askeri alt yapının güçlü hale getirilmesi, yerli ve stratejik ürünler üretilerek savunma sanayi sektöründe uluslararası alanda etkin bir rol almayı hedeflemektedir (Northern Territory University, 2012).

Endonezya savunma sanayi stratejisini şekillendirirken güçlü ve bağımsız bir yapı oluşturma gayreti içerisine girmiş, bunun için savunma bakanlığına bağlı savunma ajansı başkanı Laskda Agus katıldığı bir medya forumunda şu cümlelere yer vermiştir. *'Güçlü bir savunma sanayi yaratma durumundayız. Çünkü dünyada neredeyse savunma sanayisi zayıf olan ülke yoktur.'* Agus'un bu söylemleri Endonezya'nın savunma sanayi stratejisinin yansımasıdır. Endonezya savunma sanayi konusunda ciddi adımlar atarak

¹⁰ Endonezya'nın 2000 – 2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

2019 yılı içerisinde gerek deniz altı gerek orta tank tipi muharebe araçlarını seri üretim noktasına getirmeyi hedeflemektedir (Kumairoh, 2018).

2.6. Mısır

2.6.1. Ekonomik Yapı

Mısır Arap coğrafyası içerisinde üçüncü büyük ekonomiye sahiptir. Kırılgan bir ekonomik yapısı olan Mısır ekonomisinin en büyük problemlerinden bir tanesi dış ticaret açığıdır. Mısır dış ticaret açıklarını kapatmak için turizm gelirleri ve Süveyş kanalından elde ettiği gelirleri en önemli gelir kalemleridir. Bu gelirler dışında Mısır ekonomisinin temel sektörleri petrol, sanayi, tekstil ve doğal gazla bağlı sektörlerdir (Tire Ticaret Odası, 2018).

Mısır doğal ve tarihsel dokusuyla dünya turizminde önemli bir yere sahiptir. Bu sayede turizm sektörü milli gelirin %10'nunu oluşturmaktadır. 2011 yılında yaklaşık 11,6 Milyar dolar turizm geliri elde edilmiştir. 2012 yılında ise turizm gelirlerinde yaklaşık 2,5 Milyar dolarlık bir azalma meydana gelmiştir. 2013 yılında ülkede yapılan seçimlerden sonra askeri darbe yapılması turizm gelirlerini ciddi şekilde etkilemiştir. Bununla birlikte enerji sektörü GSYH'nin %9'unu, ihracatın da yaklaşık 1/3'ni oluşturmaktadır (Denizli İhracatçılar Birliği, 2017).

2.6.2. Ekonomi Politikası

Mısır Hükümeti 2004-2008 yılları arasında yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek ve milli geliri artırmak amacıyla yapısal reformları hayata geçirmeye çalışmıştır. Atılan bu adımlar neticesinde Dünya Bankası tarafından en aktif reformlar gerçekleştiren ilk 10 ülke arasına 4. kez girmeyi başarmıştır. 2011 yılında Arap baharının yaşanmaya başlamasıyla ülkede siyasi ve ekonomik problemlerden kaynaklı reform hareketleri etkisiz bir hal almaya başlamıştır (Tire Ticaret Odası, 2018).

Mısır, ülkede yaşanan ekonomik problemleri gidermek için Kasım 2016'da IMF ile yaklaşık 12,4 Milyar dolar değerinde bir anlaşma imzalamıştır. IMF ile yapılan anlaşma sonucunda Mısır hükümeti düzensiz harcamalarını kontrol altına almak ve ekonomik yapısına uygun istikrar programı uygulamak için çok sayıda koşulu da kabul etmiştir (Timep, 2018).

2.6.3. Ekonomik Performans

Mısır ekonomisinin son yıllardaki en önemli üç başarısı; enflasyonu düşürmek, işsizlik oranlarını azaltmak ve dış rezervlerini arttırmak olmuştur. 2016 yılından itibaren uygulamaya koyulan reform paketiyle beraber Katma Değer Vergisi (KDV) yürürlüğe girmiş, bütçe açığını azaltmak için enerji sübvansiyonlarının azaltılması yönünde adımlar atılmıştır (Mohamed, 2018).

Mısır ekonomisinin işsizlik oranının en yüksek olduğu dönem 2015 yılıdır. 2016 yılında yapılan reformlarla birlikte bu oran pozitif yönde ilerlemeye gitmiştir. Mısır ekonomisinde yapılan reformlarla birlikte 2019 yılında büyüme oranları, IMF'nin tahminlerine göre %5,5 seviyesinde olacağı öngörülmektedir (World Bank, 2018).

Tablo 2.11 incelendiğinde 2013 ve 2014 yıllarında büyüme oranlarında önceki yıllara nazaran düşme meydana gelse de 2015 yılından itibaren toparlanma süreci başlayarak %2 olan büyüme oranı %4 seviyelerine çıkmıştır. Bununla beraber büyüme oranlarının düşme eğiliminin de olduğu dönemde enflasyon oranlarında artış meydana gelmiş ve cari açık negatif bir eğilim göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte ekonomi resesyon dönemine girmiş, bu dönemde işsizlik oranları %13 seviyelerine kadar çıkmıştır.

Tablo 2.11. Mısır Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ¹¹	4,4	7,9	0,3	10,3
2013	2,1	8,7	-1,2	13,1
2014	2,9	11,2	-1,9	13,0
2015	4,3	9,9	-5,1	13,1
2016	4,3	6,2	-5,9	12,4
2017	4,1	22,9	-3,7	12,0

Kaynak: World Bank

2.6.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Mısır'ın savunma sanayisi Arap dünyası içerisinde en gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Savunma endüstrisinden ürettiği ürünler; zırhlı araçlar, hava füzeleri ve

¹¹ Mısır'ın 2000 – 2012 yılları arasında ki makroekonomik göstergelerinin ortalaması

çeşitli eğitim uçaklarıdır. Bununla birlikte Mısır, askeri üniforma üretimi yapan 16 fabrikaya sahiptir (<https://opentoexport.com/article/defence-and-security-sector-in-egypt-1/>, 2016).

Mısır zırhlı araçlar alanında, orijinal parça üreticisi firmalarla büyük ölçekli projelere imza atmıştır. Bunlara ek olarak M88A2 tank kurtarma araçlarının ortak üretimi için United Technologies ile yapılan 2005 anlaşması ve 2009 yılında M1070 tank taşıma ve yakıt ikmali araçlarının ortak üretimi için Oshkosh Defense ile 20 milyon dolarlık bir sözleşme imzalamıştır. Uluslararası savunma şirketi olan Oshkosh, MTT'yi (orta seviye taktik kamyon) Mısır ülkesiyle birlikte üretmektedir (Marshall, 2012).

2.6.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı

Mısır hükümetinin 2015 yılında yapmış olduğu savunma harcaması 4,8 Milyar dolardır. Mısır'ın bu yılda yapmış olduğu savunma harcaması 4.8 Milyar dolarla dönemin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2015 yılından sonra yılda ortalama %6,3 oranında ivme kaybetmiştir (<https://tradingeconomics.com/egypt/military-expenditure>, 2018). 2018 yılında ise Mısır hükümetinin savunma harcamaları yaklaşık 3,1 Milyar dolar şeklinde gerçekleşmiştir.

(https://www.researchandmarkets.com/research/3159wb/future_of_the?w=4, 2018).

Mısır hükümeti 2023 planlamasında savunma harcamalarını artırmayı düşünerek bu miktarı 3,1 Milyar dolardan 4,4 Milyar dolara yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu harcamalar özellikle ordunun elinde bulunan eski tanklar, füzeler, gemiler gibi eski teknolojiye sahip araçların yenilenmesi ve değiştirilmesi için kullanılacağı yönündedir (<https://www.businesswire.com/news/home/20180731005525/en/>, 2018).

Mısır'ın savunma harcamaları Tablo 2.12'den incelendiğinde kamu harcamalarından savunmaya ayrılan pay 2000-2012 yılları arasında ortalama %7,3 iken, bu oran 2013 ve 2014 yıllarında yaklaşık %50 oranında azalmıştır. Bununla birlikte savunma harcamalarının GSYH'deki payı 2000-2012 yıllarında ortalama %2,6'dan 2017 yılında %1,2 ye kadar gerilemiştir. Dönemin en yüksek harcamasını ise 2015 yılında 5,4 Milyar dolar olarak gerçekleştirmiştir.

Tablo 2.12. Mısır Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ¹²	7,3	2,6	3,3
2013	4,6	1,5	4,3
2014	4,6	1,4	5,0
2015	5,1	1,5	5,4
2016	5,1	1,5	4,5
2017	4,5	1,2	2,7

Kaynak: World Bank

2.6.6. Mısır'ın Savunma Sanayi Stratejileri

Abdel-Fattah el-Sissi'nin Mısır'ın ülke yönetimine gelmesiyle birçok savunma sanayi şirketi kurularak ordunun gelişimi için faaliyette bulunmaya başlanmıştır. Sisi yönetimi, modern teknoloji araçlarını geliştirmek ve yerel inovasyon faaliyetlerini desteklemek için uluslararası büyük şirketler ile uluslararası anlaşmaların önemli olduğunun altını çizmiştir. Bu gelişmeler ışığında Mısır savunma sanayi stratejisini belirlerken özellikle teknoloji transferi yoluyla uluslararası şirketlerle anlaşma yaparak yerli ve milli savunma sanayi kompleksi kurma amacı gütmektedir (Mouchantaf, 2018).

Mısır, bölgede silah üretim kapasitesi yüksek ülkelerden birisidir. Mısır'da savunma sanayi alanında faaliyet yürüten fabrikaların çoğu bakım, onarım tesislerine dönüştürülmüş vaziyettedir. Mısır'ın savunma konusunda kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için son dönemlerde atağa geçerek uluslararası silah pazarında başarılı bir şekilde rekabet edebilecek ve daha geniş kalkınma hedeflerine katkıda bulunan yeni gelir akışları sağlayabilecek modern bir askeri sanayi kurmayı amaçlamaktadır (<https://timep.org/commentary/analysis/egypt-modernize-military/>, 2019).

2.7. Pakistan

2.7.1. Ekonomik Yapı

Pakistan ekonomisi hem kamu sektörünün hem özel sektörün yer aldığı karma ekonomik sisteme dahildir. 1970'li yıllarda başlayan kamulaştırma politikalarıyla

¹² Mısır'ın 2000-2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

birlikte GSYH'nin büyük bir kısmını kamu şirketleri oluşturmaktadır. Ülkenin en büyük istihdam alanı tarım, sektörüne aittir. Pakistan ekonomisinde tarım sektörü en önemli sektör konumundadır. GSYH'nin ortalama %25'i tarımdan sağlanmakta, ayrıca işgücünün de yaklaşık yarısı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım ülkenin işlenmiş tarım ve sanayi sektörlerine hammadde sağlamakta ve ayrıca döviz girdisine önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte sanayi üretimi son yıllarda toparlanmıştır. Sanayinin ihracata katkısı giderek artış göstermektedir. Madencilik ve imalat sanayi ise GSYH'nin küçük bir kısmını oluşturmaktadır (Konya Ticaret Odası, 2017).

Pakistan ekonomisinde hizmet sektörü GSYH'ye yaklaşık %58 oranında katkı sağladığından ekonomide önemli bir yapı taşı haline gelmiştir. Hizmet sektörünün en önemli özelliklerinden bir tanesi diğer sektörlerle doğrudan bir ilişkisinin olmasıdır. Pakistan'da hizmet sektörü işsiz insanlar için büyük fırsatlar ortaya koyarak sadece yoksulluğu azaltmakla kalmazken, aynı zamanda yaşam kalitesini de artırmaktadır. Diğer yandan hizmet sektörü ekonomide yatırım ve ticareti artırarak ekonomik büyüme ve rekabete yol açmaktadır (Anwar vd., 2017: 216-217).

2.7.2. Ekonomi Politikası

Pakistan, 2008 küresel ekonomik krizinin etkisiyle ekonomide durgunluk dönemine girmiş ve IMF ile yapılan kredi anlaşması ile birlikte 2009 yılında bir önceki yıla nazaran daha istikrarlı bir görüntü ortaya koymuştur. Anlaşmaya bağlı olarak IMF, Pakistan ekonomisinin 2008 küresel krizindeki durumuna göre daha istikrarlı bir görüntüye kavuştuğunu kabul etmekte fakat ekonomide hala risklerin varlığına işaret etmektedir (Konya Ticaret Odası, 2017).

Pakistan devleti IMF programından ayrıldıktan sonra ekonomisinde gözle görülür bozulmalar meydana gelmiş, bunun sonucunda ülke kaynaklarının bilinçsiz kullanımı ekonomik kalkınma ve büyümeyi olumsuz etkilenmiştir. Aynı zamanda Pakistan halkının üretim yerine tüketimi tercih etmesi ve tasarruftan uzaklaşması ekonomiyi yavaşlatarak faiz oranlarının ve enflasyonun yükselmesine sebep olmuştur. Hükümet ekonomik istikrarı yeniden sağlamak için 2019 yılında yapılması hedeflenen teşvik paketi programıyla, ülkede huzur ve güvenliği sağlamak, bürokrasiyi azaltmak ve yabancı sermayeyi ülkeye çekerek yatırımları arttırmayı hedeflemiştir (Index, 2018).

2.7.3. Ekonomik Performans

Dünya özgürlük sıralamasında bölgesel ve dünya ortalamasının altında bulunan Pakistan, özgürlüğün bazı yönlerini olumlu yönde ilerletmiş olsa da yabancı yatırımcıların dikkatini tam anlamda çekememiştir. Bununla birlikte düzensiz yatırımlar ve yaşanan iç siyasi olaylar nedeniyle az gelişmiş ülke konumunda olmaktan kurtulamamıştır (<https://www.heritage.org/index/country/pakistan>, 2019).

Pakistan ekonomisinin pamuk, tekstil ve buğday üçlüsü olarak dar bir alana sıkışması ülke ekonomisinin kırılğan bir yapı hale gelmesine sebep olmaktadır. Ekonomik kırılğanlığın yanında sanayi ürünlerinin ihracı noktasında yetersiz kalması, bütçe açığına, yüksek enflasyona ve yetersiz döviz rezervine neden olarak IMF ile Standby Anlaşması yapmaya zorlamıştır (Konya Ticaret Odası, 2017).

Pakistan'ın temel makro ekonomik göstergeleri Tablo 2.13'den incelendiğinde büyüme oranları 2000-2017 dönemi içerisinde düzenli olarak artan bir görünüm sergilemiştir. Bunun yanısıra enflasyon oranları 2000-2012 yılları içerisinde ortalama %8,8'lik bir performans gösteren Pakistan, 2016 yılında %0,4 oranını yakalayarak olumlu bir ekonomik duruş sergilemiştir. Büyüme ve enflasyonda sergilenen olumlu tablo işsizlik oranlarında da kendini göstererek 2014 yılında işsizlik oranı en düşük düzey olan %1,8 seviyelerine gerilemiştir. Fakat daha sonraki yıllarda işsizlik oranları yükselerek %4 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Tüm bu göstergelerin yanı sıra cari açık 2000-2012 yılları arasında ortalama %-1,2 seviyelerinde gerçekleşmiş iken 2017 yılına gelindiğinde bu oran yaklaşık %320 oranında artmıştır.

Tablo 2.13. Pakistan Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ¹³	4,0	8,8	-1,2	5,4
2013	4,3	6,9	-1,9	2,9
2014	4,6	7,4	-1,4	1,8
2015	4,7	4,1	-1,0	3,5
2016	5,5	0,4	-2,5	3,8
2017	5,7	4,0	-5,1	4,0

Kaynak: World Bank

¹³ Pakistan'ın 2000 – 2012 yılları arasında ki makroekonomik göstergelerinin ortalaması

2.7.4. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Pakistan'da savunma üretimi faaliyetleri 1951 yılında Pakistan Kraliyet Mühimmatı İşbirliği ile Pakistan mühimmat fabrikalarının (POF) kurulmasıyla başlamıştır. Günümüzde, 20'den fazla büyük kamu sektörü örgütü ve ilgili ürünlerin imalatında görev yapan 100'den fazla özel sektör firması bulunmaktadır. Özel şirketler, en son teknolojik araçları kullanarak, yerli üretim faaliyetlerinin artırmak ve aynı zamanda kamu sektörünü güçlendirmek için üretim olanaklarında, tesislerinde ve kapasitelerinde gelişme göstermiştir (<http://depo.gov.pk/defence.php>, 2016).

Pakistan mühimmat fabrikaları, savunma alanında silah ve cephane üreten ülkedeki en büyük savunma sanayi kompleksidir. Pakistan mühimmat fabrikaları, kaliteli ve güvenilir olmakla beraber rekabetçi uluslararası piyasalarda da yer almaktadır. Tüm bunlarla beraber kaliteli kumaş ve dokuma endüstrisine sahip Pakistan, askeri üniforma üretiminde kendi personelinin kaliteli üniforma ihtiyacını da karşılamaktadır. Pakistan, ISO 9001-2000, ISO 14001 ve ISO 17025 sertifikalı ürünleriyle yeni ürünü olan OHSAS 18001'le beraber uluslararası pazarda kaliteli mal tedarikçisi olduğunu kanıtlamıştır. Son çıkartmış olduğu OHSAS 18001 ile birlikte sadece gelişmekte olan ülkelere değil ABD ve Avrupa'ya da ihraç yapmaya başlamıştır. Hükümetin savunma sanayi konusunda yaptığı Ar-Ge İnovasyon atılımları savunma sanayi geleceğine umut vermektedir (Ministry Of Defence Production, 2018).

2.7.5. Savunma Harcamalarının Kapsamı

Pakistan devleti Güney Asya'daki en cazip savunma sanayisi ürünleri pazarlarından birisidir. Hükümet 2014-2018 yılları arasında savunma sanayisine 42,3 milyar dolar harcamıştır. Önümüzdeki yıl bu rakamı 66,9 milyar dolara yükseltmeyi planlamaktadır. Yapılacak yatırım harcamaları hava savunması ve askeri gemi filosunun donanım faaliyetlerini artırmak amaçlı kullanılacağı yönündedir (<https://www.businesswire.com/news/home/20180910005405/en/Pakistani-Defense-Industry-2018-2023---Anticipated-Invest>, 2018).

Pakistan'ın savunma harcamaları Tablo 2.14'den incelendiğinde; devletin savunmaya ayırdığı payın değişkenlik göstererek 2000-2012 yılları içerisinde ortalama %20,5 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılından itibaren ise savunma harcaması bu ortalamanın altına düşmüştür. Bununla beraber savunma harcamalarının GSYH'de ki

payı %3 seviyelerinde yerini koruyarak dönemin en yüksek harcaması 2017 yılında 10,7 Milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.14. Pakistan Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ¹⁴	20,5	3,6	4,8
2013	15,9	3,2	7,6
2014	17,3	3,3	8,6
2015	17,9	3,4	9,4
2016	18,0	3,3	9,9
2017	16,6	3,4	10,7

Kaynak: World Bank

2.7.6. Pakistan'ın Savunma Sanayi Stratejileri

Pakistan devleti havadan gelecek tehlikeleri önlemek amacıyla Çin'den yüksek irtifa hava savunması sistemlerini ithal etmeyi kararlaştırmıştır. Çin'den almış olduğu LY-80 hava savunma sistemi sayesinde havadan gelecek tüm saldırılara müdahale seviyesini arttırmayı hedeflemiştir (Ghoshal, 2017).

Pakistan savunma sanayi alanında Türkiye ile ortak bir projeye imza atarak Pakistan donanması filo tankeri, Türkiye'nin savunma endüstrisinden çıkan en büyük savaş gemisi ihracatı olmuştur. STM (Savunma Teknoloji Mühendislik ve Ticaret A.Ş.) adı altında yapılan bu projeler deniz savunmasındaki tüm ürünleri kapsamaktadır. (<https://www.stm.com.tr/en/news/announcement/stms-proud-is-launched-in-pakistan>, 2019).

2.8. Güney Afrika

2.8.1. Ekonomik Yapı

Güney Afrika kıtanın önde gelen ekonomilerinden biridir. Dünyanın en önemli doğal kaynak ihracatçıları arasında olması ile birlikte ekonomik etkinliğini artırarak gelişmiş ekonomi olma yolunda ilerlemektedir. Güney Afrika, ekonomik yapı itibariyle

¹⁴ Pakistan'ın 2000-2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

tarım, sanayi ve hizmetlerin yanı sıra ulaşım, iletişim, finans ve enerji sektörlerinde önemli bir yere sahiptir (<https://www.heritage.org/index/country/southafrica>, 2019).

Dünyada en büyük ikinci altın üreticisi konumunda olan Güney Afrika sadece altın rezervi değil bir çok yeraltı kaynaklarına da sahiptir. Bunlar manganez, kömür, elmas, platin gibi yeraltı kaynaklarıdır. Bu kaynaklar arasında en önemlisi olan platin madenidir. Uzakdoğu ülkeleri otomotiv sanayisinde kullanmak için platin maddesini Güney Afrika'dan ithal etmektedir (Gençoğlu, 2019).

2.8.2. Ekonomi Politikası

Güney Afrika devleti 2013 yılında sosyo-ekonomik gelişmeye önem vererek 2030 yılı ulusal kalkınma planını uygulamaya koymuştur. Uygulamaya koyduğu ulusal kalkınma planı, aynı zaman da ülke ekonomisinin kalkınmasındaki tüm engelleri de gösteren geniş kapsamlı bir hedeflemedir. Bu politika sayesinde ülke içi eşitlik ve gelir dağılımı hedeflenmesi yapılarak ülke kalkınmasının önünü açılacaktır (<https://www.sahistory.org.za/article/south-africa%E2%80%99s-key-economic-policies-changes-1994-2013>, 2017).

Güney Afrika Cumhuriyeti adil ve eşitlikçi bir ekonomik dönüşüm içerisine girme hedefi gözetmiş ve bunun için kamu-özel sektör işbirliği politikasını izlemiştir. Bu bağlamda devlet üretimde ara ve nihai mal üretimini arttırma yoluna gitmiş ve fiyat kırılganlığını azaltmıştır. Hükümet 2063 yılı hedeflemesi yapmış ve bu çerçevede yurt dışına aktarılan doğal kaynakların ülke içinde işlenmesi, birçok sektörün geliştirilmesi, üretimde verimlilik, küçük ve orta gelirli firmaların güçlendirilmesi gibi birçok alanlarda atılımlar sergilemiştir. Nitekim tüm bunların gerçekleşmesi için yabancı yatırımcı kaynağına ihtiyaç duymaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı , 2019).

2.8.3. Ekonomik Performans

Güney Afrika'nın 2017 yılındaki ekonomik etkinliği bir önceki yıla göre %21,9 oranında yükselmiştir. Ekonomik etkinliğinin yükselmesi tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinin sayesinde olmuştur. Tüm bunlar neticesinde GSYH'sine %0,5 oranında katkı sağlamıştır. Aynı şekilde 2017 yılının son çeyreğinde madencilik sektörünün reel

katma değeri %4,3 oranında artmıştır. Bu gelişme sonucunda GSYH'sine %0.3 oranında katkı sağlamıştır (National Treasury, 2018).

2018 yılında Güney Afrika'nın ekonomisinin ilk iki çeyreğinde durgunluk ortaya çıkmasına karşın son iki çeyreğinde GSYH'si %2,2 oranında artmıştır. Buna bağlı olarak Reel GSYH, tüm sektörlerde yaşanan iç talebin itici gücüyle yıl bazında %0,8 yükselmiştir (Ministry of Finance, 2019).

Güney Afrika'nın temel makroekonomik performansı incelendiğinde 2000-2017 yılları arasında büyüme oranları beklentiyi karşılayamamıştır. 2000-2012 yılları arasında ortalama %3,4 oranında gerçekleşen büyüme oranı 2013 yılından itibaren düşme eğilimine girmiştir. Bunun yanında enflasyon oranları bu dönem içerisinde %5-6 seviyelerinde hakimiyetini korumayı başarmıştır. 2000-2017 dönemi içerisinde cari açığın en yüksek olduğu yıl 2013 yılında %-5,8 olarak gerçekleştirmiştir. İşsizlik oranları iki haneli rakamların altına inmeyerek ekonomide büyük bir problemi beraberinde getirmiştir.

Tablo 2.15. Güney Afrika Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Reel Gsyh (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% Gsyh)	İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)
2000-2012 ¹⁵	3,4	5,3	-2,5	24,3
2013	2,4	6,1	-5,8	24,5
2014	1,8	5,5	-5,0	24,9
2015	1,2	5,1	-4,5	25,1
2016	0,5	6,7	-2,7	26,5
2017	1,7	5,5	-2,3	27,3

Kaynak: World Bank

2.8.5. Savunma Sanayi Sektörünün Genel Durumu

Güney Afrika savaş yıllarında birçok askeri üretimde bulunmasına rağmen kayda değer iki ürün ortaya çıkarabilmiştir. Bunlar; MK1 zırhlı aracı ve JB1 radarıdır. Savaşın izleri kalktığında hükümet silahlanma üretimi için yasal bir organın kurulması gerektiğini düşünerek 1964 yılında Armament Production Authority (SADF)'yi kurmuştur (Government, 2019).

¹⁵ Güney Afrika'nın 2000 – 2012 yılları arasında ki makroekonomik göstergelerinin ortalaması

Güney Afrika savunma bakanı, savunma sanayi endüstrisinin zayıf olmasının nedeni olarak katma değerli ürün üretecek bilim insanlarının beyin göçü yaparak başka ülkelere gidip orda kalmasından kaynaklı olduğunu ifade etmektedir. Savunma Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan yeni reform paketiyle birçok askeri savunma kuruluşlarının denetlenmesi ve yatırımların kontrollü bir şekilde yapılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda yetersiz olan savunma sanayi harcamaları doğru orantıda endüstrinin gelişmesi için harcanacaktır (Liedtke, 2018).

2.8.6. Savunma Harcamalarının Kapsamı

Güney Afrika'da 2011-2015 yılları arası savunma harcamalarında bir artış görülmektedir. 2015 yılında 3,4 milyar dolar olan savunma harcamaları, 2015 sonrasında ivme kaybederek devam etmiştir (<https://tradingeconomics.com/south-africa/military-expenditure>, 2018). Güney Afrika'nın yapmış olduğu savunma harcamaları kara savunması alanındadır. 2018-2019 yılı için orduya 1,17 Milyar dolar harcanmıştır. 2019-2020 yılı için bu harcamada bir miktar artış olacağı ve yaklaşık 1,18 Milyar dolar olması planlanmıştır. 2021 yılına gelindiğinde ise bu harcamanın yaklaşık 2,25 Milyar dolar olacağı hedeflenmiştir (Bisaccio, 2019).

Güney Afrika'nın savunma harcamaları Tablo 2.16'dan incelendiğinde 2000-2012 yılları arasında savunma harcamalarının devlet harcamaları içerisindeki payının ortalama %4,7 olduğu görülmektedir. 2012 yılından itibaren azalan görünüm sergileyerek %3 dolaylarında sabit kalmıştır. Bu dönem içerisinde savunma harcamalarının GSYH'deki payı %1 civarında seyretmiş dönemin en yüksek harcaması ise 2013 yılında 4,1 Milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.16. Güney Afrika Savunma Harcamaları

Yıllar	Savunma Harcaması (Devlet Harcaması %)	Savunma Harcaması (Gsyh %)	Savunma Harcaması (Milyar Dolar)
2000-2012 ¹⁶	4,7	1,2	3,2
2013	3,5	1,1	4,1
2014	3,6	1,1	3,8
2015	3,3	1,0	3,4
2016	3,2	1,0	3,1
2017	3,1	1,0	3,6

Kaynak: World Bank

2.8.7. Güney Afrika'nın Savunma Sanayi Stratejileri

Güney Afrika'nın ulusal sanayi tabanları diğer birleşenlerden daha farklı yapıdadır. Ulusal savunma düşüncesinde sabit kalmayan Güney Afrika'nın, savunma sanayisi çıktıları (ürünler, hizmetler ve teknoloji) Güney Afrika hükümetinin kontrolünde ve yönetiminde olmak zorundadır. Bu bağlamda uluslararası savunma düşüncesinde farklı bir stratejide değerlendirilmektedir (Government, 2019).

Hükümet savunma gücünü, donanımını ve endüstrinin geleceğini güvence altına almak için araştırma ve geliştirme faaliyetlerini artırmayı hedeflemektedir. Bu sayede Güney Afrika'nın savunma sanayi yeteneklerini geliştirerek ekonomik büyümeye katkı sağlaması planlanmaktadır. Bu strateji, aynı zamanda hükümetin kabul görmüş savunma sanayi yeteneğini elinde tutma ve savunma kuvvetlerine gerekli ekipman ihtiyacı sağlama varsayımına dayanmaktadır (Armcor, 2017).

¹⁶ Güney Afrika'nın 2000 – 2012 yılları arasında ki savunma harcamalarının ortalaması

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EKONOMETRİK YÖNTEM

Dünya genelinde, özellikle II. Dünya savaşından sonra teknolojik gelişmeyle beraber savunma sanayi üretimi noktasında ciddi bir kazanım elde edilerek bu kazanım sonucunda birçok dünya ülkesinde savunma harcamalarında artış meydana gelmiştir. Rusya'da 1917 yılında Bolşeviklerce gerçekleştirilen Ekim devrimi ve sonrasında kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin kurulması Dünyayı iki kutuplu bir noktaya getirmiştir. Bu iki kutup arasındaki çekişmeler tüm dünyada savunma harcamalarının artışına sebebiyet vermiştir. Artan savunma harcamaları bazı ülkelerin ekonomilerini olumlu yönde etkilerken, birçok ülkenin kamu bütçesinde açıklara sebebiyet vermiştir. Akademik literatüre bakıldığında savunma harcamalarını ülke ekonomilerini olumlu veya olumsuz etkilediği birçok çalışma mevcuttur. Diğer bir görüşte savunma harcamalarının ülke ekonomisine herhangi bir etkisinin olmadığıdır (Canbay ve Mercan, 2017: 86-87).

Savunma harcamalarının ödemeler dengesine etkisi ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı etkiler ortaya çıkartabilmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin savunma sanayi üretimi noktasında yaşadığı problemler bu ülkeleri savunma ihtiyaçlarını karşılamada ithalata yöneltmiştir. İthalat yaparak savunma harcamalarını karşılayan ülkelerin ödemeler dengesi üzerinde negatif etki yaptığı görülmüştür (Chan, 1985: 34).

Savunma harcamaları, bir ülkenin ödemeler dengesini farklı şekillerde etkileyebilir. Birincisi, savunma harcamaları kamunun bütçe gelirleri üzerinde olumsuz bir etki yaratarak, kamunun borçlanma ihtiyacını artırabilir. Bununla birlikte ülkenin cari açık probleminin devam etmesine dolaylı olarak neden olur. İkincisi ise, savunma sanayi ürün üretimi noktasında ithalata bağlı olması ve bunun için gereken finansmanın da yabancı sermayeden karşılaması durumunda ortaya çıkan doğrudan etkidir (Karagöl, 2005: 117).

3.1. Literatür

Karagöz (2018), çalışmasında savunma harcamaları ile dış borç arasındaki ilişkiyi Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan ülke grubu için incelemiştir. Çalışmada dinamik panel veri yöntemi, en küçük kareler (DOLS), ve sabit etkiler (FE) modelleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucu, dört ülkede savunma harcaması ile dış borç arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Şit (2018), çalışmasında 1980-2016 yılları arasında savunma harcamalarının Türkiye'nin makroekonomik değişkenleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırma, yapısal kırılma, birim kök testi, Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik testleri ile analiz edilmiştir. Bu çalışma sonucunda, savunma harcamalarının enflasyon, cari işlemler dengesi ve ithalatta etkili olduğu tespit edilmiştir.

Üçler (2017), 1980-2014 yılları arasında Türkiye'de savunma harcamaları ve işsizlik arasındaki ilişki ekonometrik modellerle test edilmeye çalışılmıştır. Ekonometrik model olarak yapısal kırılmalı eş bütünleşme testi ve en küçük kareler (DOLS) yöntemi kullanılmış ve bu modellemelerin sonucunda savunma harcamaları ve işsizlik oranları arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir.

Canbay ve Mercan (2017), tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de 1986-2016 yılları arasında savunma harcamaları ile cari işlemler dengesi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada kullanılan yöntem Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) dir. Çalışma sonucunda savunma harcamaları ve sanayi üretim endeksindeki büyümenin uzun dönemde cari açık üzerinde negatif bir etkisinin olacağı ortaya konulmuştur. Uzun dönemde savunma harcamaları ve sanayi üretimi arttıkça cari açık azalacaktır.

Zhong vd. (2015), tarafından yapılan çalışmada 1988-2012 dönemi verileri kullanılarak askeri harcamalar ile işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisi G7 ülkeleri için Granger nedensellik testi ile analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda, tüm G7 ülkelerinde askeri harcamalar işsizliği, işsizlik de askeri harcamaları etkilemektedir.

Dunne ve Tian (2015), tarafından yapılan çalışmada 1988-2010 döneminde 106 ülke için dışsal büyüme modeli ve dinamik panel veri yöntemlerini kullanarak, askeri harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini dengeli panel veri yöntemi ile incelenmişlerdir. Çalışmanın sonucunda askeri harcamaların büyüme üzerinde olumsuz etkileri olduğu gözlenmiştir.

Esener ve İpek (2015), tarafından yapılan bu çalışmada, 1996-2013 döneminde 36 adet “özel olarak seçilmiş” gelişmekte olan ülke örneğini kapsayan veriyi kullanarak Pooled OLS modeli ve dinamik panel modeli ile askeri harcamaların dış borç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğunu göstermişlerdir.

İpek ve Esener (2014), tarafından yapılan bu çalışmada 1971-2012 yılları arasında Türkiye’de savunma harcamalarının dış borçlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yöntem olarak Sınır testi ve ARDL yaklaşımları kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'nin savunma harcamalarının dış borç üzerine kısa ve uzun vadede pozitif bir etki yarattığı görülmüştür.

İpek (2014), çalışmasında Türkiye ve İsrail için 1980-2012 döneminde savunma harcamalarının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini ARDL sınır testi yaklaşımı ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda, savunma harcamaları ile cari işlemler dengesi üzerinde iki ülke içinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Soyyigit Kaya (2013), çalışmasında Türkiye’de, savunma sanayisi için yapılan harcamaların GSYH, istihdam ve ithalat verileri ile arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik analizi ile incelemiştir. Soyuyigit çalışmasında savunma harcamaları ile istihdam arasında iki yönlü nedensellik tespit ederken; Toda-Yamamoto nedensellik analizi ile yapılan modelde ise savunma harcamalarına ve savunma harcamalarından GSYH’ye doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Ahmed (2012), çalışmasında 1988-2007 yılları arasında 25 Sahra-Altı Afrika ülkesi için uygulanan Panel veri analizi ile Dinamik OLS (DOLS) ve dinamik sabit etkiler (DFE) modelleri kullanılarak savunma harcamaları ile dış borç arasında ki ilişki tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda savunma harcamalarının dış borçları pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Tang vd. (2009), çalışmasında, gelişmiş ve gelişmekte olan 46 ülkede askeri harcama ile işsizlik oranları arasındaki Granger nedenselliğini incelemek için kesitsel ve zaman serisi verilerini bir araya getirilmiştir. Sonuçlar, işsizlikten askeri harcamaya doğru nedensellik olduğuna dair çok az kanıt olduğunu işaret ediyor.

Ando (2009), çalışmasında savunma-büyüme ilişkisini analiz etmektedir. Feder modeline dayalı ekonomik büyüme denklemini, 1995 ve 2003 yılları arasındaki panel verilerini kullanarak 30 OECD ülkesi de dahil olmak üzere 109 ülke için tahmin

etmiştir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının 109 ülkede ekonomik büyüme oranını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Smyth and Narayan (2009), tarafından yapılan bu çalışmada, 1988'den 2002'ye kadar altı Orta Doğu ülkesi (Umman, Suriye, Yemen, Bahreyn, İran ve Ürdün) panel veri modelini kullanarak askeri harcama ve gelirin dış borç üzerindeki etkisini incelemiştir. Modelde kullanılan 6 Orta Doğu ülkesi için, uzun vadede askeri harcamalardaki artış dış borçlarda artışa neden olurken, gelirdeki artışın dış borçları azalttığı görülmüştür. Aynı zamanda kısa vadede, askeri harcamalardaki artış dış borçları artırırken, gelirlerin ise dış borç üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak önemli düzeyde olmadığı saptanmıştır.

Yakovlev (2007), çalışmasında, sabit etkiler modeli, tesadüfi etkiler modeli ve Arellano-Bond GMM tahmin edicileri kullanarak, 1965-2000 döneminde, 280 ülkeden oluşan dengeli panel veri seti ile askeri harcamaların ve silah ticaretinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda yüksek askeri harcamaların ve net silah ihracatının ayrı ayrı daha düşük ekonomik büyümeye yol açtığını, ancak bir ülkenin net silah ihracatçısı olması durumunda, daha yüksek askeri harcamaların büyümeye daha az etki ettiği görülmüştür.

Karagöl (2006), çalışmasında 1960–2002 yılları arasında dış borç, savunma harcamaları ve Türkiye'deki GSMH arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çok değişkenli bir denklem sisteminin eş bütünleşme analizi uygulandıktan sonra savunma harcamalarının dış borç stoku üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Halicioğlu (2004), çalışmasında 1950–2002 dönemi için Türkiye örneğinde ekonomik büyüme düzeyi ile savunma harcamaları arasındaki ilişkiyi koentegrasyon analizi kullanılarak yeni ampirik kanıtlar sunmaktadır. Yeni makroekonomik teori ve çok değişkenli eş bütünleşme analizi kullanıldığında, bu çalışma ampirik olarak Türkiye'deki toplam savunma harcaması ve toplam çıktı arasında pozitif ve uzun vadeli ilişki olduğunu göstermiştir.

Dunne vd. (2004), çalışmasında 11 gelişmekte olan ülke üzerinde 1960-2000 dönemini kapsamında Panel veri, ARDL birim kök testi ve dinamik model kullanılarak çalışma kapsamında savunma harcamalarının dış borçları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Galvin (2003), çalışmasında 1999 yılında gelişmekte olan 64 ülke için savunma harcamalarının ve büyüme üzerindeki ilişkiyi kesitsel veriler kullanarak incelemiştir. Savunma harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini, eşzamanlı denklem metodolojileri kullanarak bir talep ve arz modeli ile analiz etmiştir. Çalışma sonucu savunma harcamalarının hem ekonomik büyüme hem de tasarruf-gelir oranı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Kollias (1997), çalışmasında Türkiye’de 1954-1993 yılları arasında savunma harcamaları büyüme arasında ilişkiyi Granger nedensellik analizi ile incelemiş ve yapılan incelemeler sonucunda herhangi bir nedensellik ilişkisi ortaya koyamamıştır.

Lim (1983), çalışmasında 54 gelişmekte olan ülke için Harrod Domar Büyüme Modelini kullanarak savunma harcamalarının büyümeye etkisini analiz etmiştir. Bununla birlikte batı yarım kürede gelişmekte olan ülkelerde savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz sonuçlarının ortaya çıktığı görülmüştür. Asya, Ortadoğu, Güney Avrupa’da gelişmekte olan ülkelere baktığımızda savunma harcamalarının ekonomik büyümeye herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Benoit (1978), çalışmasında 44 gelişmekte olan ülkenin 1950-1965 döneminde korelasyon analizi kullanılarak savunma harcamalarının büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmalarında savunma harcamalarındaki artışla ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda savunma harcamaları fazla olan ve az olan ülkeler arasındaki veriler incelendiğinde, savunma harcamaları ne kadar yüksek ise aynı şekilde hızlı büyüme oranlarının o denli yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 3. 1. Literatür Özet Tablo

ARAŞTIRMACILAR	MODEL/ÖRNEK	DÖNEM	SONUÇLAR
Şit (2018)	Yapısal kırılma birim kök testi, Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik testleri Türkiye	1980-2016	Türkiye ekonomisi için savunma harcamalarının makroekonomik değişkenler üzerinde etkilidir.

Tablo 3.1. (Devamı)

ARAŞTIRMACILAR	MODEL/ÖRNEK	DÖNEM	SONUÇLAR
Karagöz (2018)	Dinamik panel veri yöntemi, en küçük kareler (DOLS), ve sabit etkiler (FE) modelleri Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan	-	Dört ülkede savunma harcaması ile dış borç arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.
Üçler (2017),	Yapısal kırılmalı eş bütünleşme testi ve en küçük kareler (DOLS) yöntemi Türkiye	1980-2014	Savunma harcamaları ve işsizlik oranları arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir.
Canbay ve Mercan (2017)	Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) Türkiye	1986-2016	Savunma harcamaları ve sanayi üretim endeksindeki büyümenin uzun dönemde cari açık üzerinde negatif bir etkisinin olacağını ortaya koymuştur. Uzun dönemde savunma harcamaları ve sanayi üretimi arttıkça cari açık azalacaktır
Zhong vd (2015)	Granger nedensellik testi G7 ülkeleri	1988-2012	Askeri harcamalar işsizliği, işsizlik de askeri harcamaları etkilemektedir.
Dunne ve Tian (2015)	Dinamik panel veri yöntemi 106 ülke	1988–2010	Askeri harcamaların büyüme üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmüştür.

Tablo 3.1. (Devamı)

ARAŞTIRMACILAR	MODEL/ÖRNEK	DÖNEM	SONUÇLAR
İpek (2014)	ARDL Sınır Testi Türkiye ve İsrail	1980-2012	Savunma harcamaları ile cari işlemler hesabının GSMH' ye oranı arasında ne kısa dönemde ne de uzun dönemde istatistiksel olarak iki ülke içinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
İpek ve Esener (2014)	Sınır testi ve ARDL yaklaşımı	1971-2012	Türkiye'nin savunma harcamalarının dış borç üzerine kısa ve uzun vadede pozitif bir etki yarattığı görülmüştür.
Soyyigit Kaya (2013)	Grenger nedensellik testi ve Toda-Yamamoto yaklaşımı Türkiye	1970 – 2010	Savunma harcamalarından istihdama ve istihdamdan GSYH'ye nedensellik ilişkisini ortaya çıkarmıştır.
Ali (2012)	Panel regresyon yönetimi Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkeleri	1987–2005	Askeri harcamaların eşitsizlik üzerinde güçlü ve olumsuz bir etkisi olduğunu görülmüştür.
Ahmed (2012)	Panel veri analizi ile Dinamik OLS (DOLS) ve dinamik sabit efek (DFE) modeli 25 Sahra-Altı Afrika ülkesi	1988-2007	Savunma harcamaları dış borçları pozitif yönde etkilediği ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.1. (Devamı)

ARAŞTIRMACILAR	MODEL/ÖRNEK	DÖNEM	SONUÇLAR
İpek ve Özsoy (2010)	Granger nedensellik testi Mısır, İsrail, Ürdün ve Türkiye	1980-2006	Mısır ve İsrail için savunma harcamalarında tek yönlü Granger nedenselliğine sahip olduğu görülmüştür.
Ando (2009)	Feder Modeli 109 ülke	1995-2003	Savunma harcamalarının 109 ülkede ekonomik büyüme oranını olumlu yönde etkilediğini görülmüştür.
Tang vd. (2009)	Granger nedensellik testi Gelişmiş ve gelişmekte olan 46 ülke	-	İşsizlikten askeri harcamaya kadar nedensellik olduğuna dair çok az kanıt olduğuna işaret ediyor.
Smyth ve Narayan (2009)	Panel veri modeli Umman, Suriye, Yemen, Bahreyn, İran ve Ürdün	1988-2002	Kısa vadede, savunma harcamalardaki artış, dış borçları artırdığı görülmüştür.
Yakovlev (2007)	Sabit etkiler, rastgele etkiler ve Arellano-Bond GMM 28 Ülke	1965-2000	Yüksek askeri harcamaların ve net silah ihracatının daha düşük ekonomik büyümeye yol açtığını görülmüştür.
Karagöl (2006)	Çok değişkenli bir denklem sisteminin eş bütünleşme analizi Türkiye	1960-2002	Savunma harcamalarının dış borç stoku üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.1. (Devamı)

ARAŞTIRMACILAR	MODEL/ÖRNEK	DÖNEM	SONUÇLAR
Halicioğlu (2004)	Koentegrasyon Yöntemi Türkiye	1950-2002	Türkiye'deki toplam savunma harcaması ve toplam çıktı arasında pozitif bir uzun vadeli ilişki olduğunu göstermektedir.
Dunne vd. (2004)	Panel veri yöntemi 11 Gelişmekte olan ülke	1960-2000	Savunma harcamalarının dış borçları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır
Galvin (2003),	Kesitsel veri yönetimi 64 ülke	1999	Savunma harcamalarının hem ekonomik büyüme hem de tasarruf-gelir oranı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu görülmüştür.
Kollias (1997)	Granger nedensellik Analizi Türkiye	1954-1993	Herhangi bir nedensellik ilişkisi ortaya çıkmamıştır.
Lim (1983)	Harrod Domar Büyüme Modeli 64 Gelişmekte olan ülke	1965-1973	Savunma harcamalarının ekonomik büyümeye herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür.
Benoit (1978)	Korelasyon Analizi 44 Gelişmekte olan ülke	1950-1965	Savunma harcamalarının büyümeye etkisi pozitif ve anlamlıdır.

3.2. Metodoloji ve Veri Seti

3.2.1. Panel Veri Modeli

Ekonometrik analiz yapılırken üç çeşit veri türü incelenir. Bunlar; Zaman serisi verisi, yatay kesit veri ve panel veridir. Panel veri, N sayıda birim ve her bir birime karşılık gelen T sayıda gözlemden oluşmaktadır. Geçmişte ekonometrik analiz yapılırken yatay kesit ve zaman serisi verilerinin boyutları yetersiz kalmış ve buna bağlı

olarak 1950 yılından itibaren panel veri kullanımı gündeme gelmiştir. Bu konudaki uygulama çalışmaları daha çok 1990'lı yıllardan itibaren başlamıştır. İlk zamanlar daha çok birim boyutunun zaman boyutundan daha fazla olduğu mikro panel verilerle başlayan çalışmalara, daha sonraları zaman boyutunun birim boyutunu aştığı makro panel çalışmalar dahil olunca literatür daha da zenginleşmiştir (Tatoğlu, 2017:1-2). Bunlara örnek olarak;

1960'lı yıllardan sonra işgücü piyasalarına ait ayrıntılı verilere Bureau of Labor Statistics'in destekleriyle yayınlanan ulusal işgücü istatistikleri NLS (National Longitudinal Surveys of Labor Market Experience),

Eurostat tarafından 1994 yılından sonra yayınlanmaya başlanan Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin hane halkı ve kişilerin hayat koşullarını yansıtan sosyo-ekonomik göstergelere ait bilgileri yayınlayan BHPS (British Household Panel Survey) gösterilebilir.

3.2.1.1. Dinamik Panel Veri Modeli

Dinamik panel veri modelleri bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değerini modele bağımsız değişken olarak dahil etmektedir. Bu sayede aynı verinin bir dönem gecikmeli değerinin, ilgili dönemde ki değişken üzerindeki etkisini de ölçmektedir (Zeren ve Ergun, 2010: 76). Dinamik Panel Veri Modelleri ile Statik Panel Veri Modelleri arasındaki en temel fark dinamik modellerde bağımsız değişken olarak bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi modele dahil edilmektedir (Tatoğlu, 2012:65; Uğur, 2009: 99).

Dinamik modeller genel olarak şu şekilde gösterilmektedir (Hsiao, 2003: 69):

$$y_{it} = \gamma y_{i,t-1} + \beta x_{it} + \eta_i + \lambda_t + \varepsilon_{it} \quad i=1, \dots, N \text{ ve } t=1, \dots, T$$

3.2.1.2. Araştırmada Kullanılan Veriler ve Değişkenler

Tablo 3. 2. Değişkenler, Beklenen İşaretler ve İlgili Çalışmalar

Değişkenler	Tanımı	Beklenen İşaret	İlgili Çalışmalar
Cari İşlemler Dengesi (%GSYH)	Mal ve hizmet ihracatının, net birincil gelirin ve net ikincil gelirin toplamı / (GSYH) Şeklinde hesaplanmıştır.	+/-	Şit (2018), Karagöz (2018), Canbay ve Mercan (2017), İpek (2014), İpek ve Esener (2014), Ahmed (2012), Smyth ve Narayan (2009), Karagöl (2006), Dunne vd. (2004),
Askeri İhracat	Askeri ihracat savunma sanayi ürünlerinin yabancı ülkelere döviz karşılığında satılması işlemidir.	+/-	Esener ve İpek (2015), İpek ve Esener (2014), Yakovlev (2007),
Askeri İthalat	Askeri ithalat yabancı ülkeden askeri mal ve hizmet alınması işlemidir.	+/-	Esener ve İpek (2015), İpek ve Esener (2014), Yakovlev (2007),
Etkileşim Terimi	Silah İthalatı X Silah İhracatı şeklinde hesaplanmıştır.	+/-	
Büyüme	Yıllık GSYH oranı şeklinde hesaplanmıştır.	+/-	Dunne ve Tian (2015), Ando (2009), Yakovlev (2007), Galvin (2003), Lim (1983), Benoit (1978)
Ticari Açıklık Oranı (%GSYH)	İthalat + İhracat x 100 / GSMH şeklinde hesaplanmıştır.	+/-	
İşsizlik	Toplam işgücünün yüzdesi şeklinde hesaplanmıştır.	+/-	Üçler (2017), Zhong vd (2015), Soyyiğit Kaya (2013), Tang vd. (2009),
Ar&Ge Harcamaları (%GSYH)	Ar-Ge harcamaları GSYH içinde ki şeklinde hesaplanmıştır.	+	

Çalışmada kullanılan regresyon denklemi Yakovlev (2007) ve Dunne vd. (2004)'den alınan modeller geliştirilerek aşağıdaki şekilde çalıştırılmıştır.

$$\text{Model 1: Currblance}_{it} = \text{Currblance}_{it-1} + \beta_1 \text{Intact}_{it} + \beta_2 \text{Growt}_{it} + \beta_3 \text{OpenRatio}_{it} + \beta_4 \text{Unmp}_{it} + \beta_5 \text{Ar\&Ge}_{it} + v_{it}$$

$$\text{Model 2: Currblance}_{it} = \text{Currblance}_{it-1} + \beta_1 \text{Armsexp}_{it} + \beta_2 \text{Armsimp}_{it} + \beta_3 \text{Growth}_{it} + \beta_4 \text{OpenRatio}_{it} + \beta_5 \text{Unmp}_{it} + \beta_6 \text{Ar\&Ge}_{it} + v_{it}$$

$$\text{Model 3: Currblance}_{it} = \text{Currblance}_{it-1} + \beta_1 \text{Armsexp}_{it} + \beta_2 \text{Armsimp}_{it} + \beta_3 \text{Intact}_{it} + \beta_4 \text{Growt}_{it} + \beta_5 \text{OpenRatio}_{it} + \beta_6 \text{Unmp}_{it} + \beta_7 \text{Ar\&Ge}_{it} + v_{it}$$

$$\text{Model 4: Currblance}_{it} = \text{Currblance}_{it-1} + \beta_1 \text{Armsimp}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{OpenRatio}_{it} + \beta_4 \text{Unmp}_{it} + \beta_5 \text{Ar\&Ge}_{it} + v_{it}$$

$$\text{Model 5: Currblance}_{it} = \text{Currblance}_{it-1} + \beta_1 \text{Armsexp}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{OpenRatio}_{it} + \beta_4 \text{Unmp}_{it} + \beta_5 \text{Ar\&Ge}_{it} + v_{it}$$

Tablo 3. 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Kısaltılması	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Cari İşlemler Dengesi (%GSYH)	Currblance	144	-1,424	3,018	-9,204	8,970
Askeri İhracat	Armsexp	93	5,520	6,430	1000000	3,110
Askeri İthalat	Armsimp	140	7,390	9,270	2000000	5,320
Etkileşim Terimi	Intact	89	3,520	5,200	1,500	2,520
Büyüme	Growt	144	4,245	3,447	-10,894	11,113
Ticari Açıklık Oranı (%GSYH)	OpenRatio	119	39,863	12,628	16,770	65,622
İşsizlik	Unmp	144	9,897	6,475	0,65	27,33
Ar&Ge Harcamaları (%GSYH)	Ar&Ge	96	0,648	0,289	0,047	1,198

Cari İşlemler Dengesi (% GSYH)

Cari işlemler dengesi, mal ve hizmet ihracatının, net birincil gelirin ve net ikincil gelirin toplamı şeklinde hesaplanarak GSYH içindeki payı yüzdesel olarak gösterilmiştir. İstatistiki veriler Dünya Bankası'ndan alınmıştır. Tablo 19'daki

tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde cari işlemler dengesi ortalama olarak %-1,4 (%GSYH) seviyesinde açık vermiştir. Cari işlemler dengesinin GSYH' ya oranı minimum %-9 maksimum ise %9 civarındadır.

Askeri İhracat

Bir ülkede üretilen bir malın, yabancı ülkelere döviz karşılığında satılmasına ihracat denir. İhracatın diğer bir adı da dışsattımdır ve ithalatın karşıtı olarak da tanımlanabilir. Askeri ihracat ise savunma sanayi ürünlerinin yabancı ülkelere döviz karşılığında satılması işlemidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin son dönemlerde üzerinde durduğu savunma sanayi ürün üretimi ülkelerin ekonomik etkinliğine önemli katkı sunarak ülkelerin dış ticaret açıklarının kapanmasında önemli bir araçtır.

Askeri ihracat verileri, uçaklar, zırhlı araçlar, topçular, radar sistemleri, füzeler ve askeri kullanım için tasarlanmış gemiler gibi başlıca geleneksel silahların dış satımlarını kapsar. Küçük silahlar ve hafif silahlar, kamyonlar, küçük toplar, mühimmat, destek teçhizatı, teknoloji transferleri ve diğer hizmetler gibi diğer askeri teçhizatın transferleri askeri ihracat verilerine dahil değildir. Araştırmaya konu olan askeri ihracat verilerine Word Bank den ulaşılmıştır. Tanımlayıcı istatistik tablosu incelendiğinde askeri ihracat ortalama 5,520 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Askeri ihracat rakamlarının minimum değeri 1 milyon dolar, maksimum değeri ise 3,110 milyon dolardır.

Askeri İthalat

Yabancı bir ülkeden mal ve hizmet alınması işlemine ithalat denir. Askeri ithalat ise, yabancı ülkeden askeri mal ve hizmet alınması işlemidir. Askeri ürün ve hizmetler ülkelerin harcama kalemlerinde önemli paya sahiptir. Ülkeler kendi iç ve dış güvenliğini sağlamak ulusal çıkarlarını korumak için üretmedikleri ürünleri dışarıdan alma eğilimi içerisine girmektedirler. Sonuç olarak askeri ürünlerin ithal edilmesi ülkelerin ulusal çıkarları için önem arz etmektedir. Tanımlayıcı istatistik tablosu incelendiğinde askeri ithalat ortalama 7,390 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte askeri ithalat rakamlarının minimum değeri 2 milyon dolar, maksimum değeri ise 5,320 milyon dolardır.

Etkileşim Terimi

Etkileşim terimi, aralarında ilişki olduğunu düşündüğünüz değişkenlerin çarpımıyla oluşturulan yeni değişkendir. Modelde kullanılan etkileşim terimi askeri ihracat ve askeri ithalat rakamlarının çarpımı sonucu elde edilen bir değişkendir. Tanımlayıcı istatistik tablosunu incelediğimizde etkileşim terimi ortalama olarak %3,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Etkileşim terimi minimum %1,5 maksimum ise %2,5 civarındadır.

Büyüme

Ekonomik büyüme bir ekonomide ki dönemler itibarıyla çıktı miktarlarında ki artışlardır. Bir ülkenin ilgili dönemde ki reel GSYH ile önceki dönem reel GSYH arasında ki farkın yüzdelik olarak ifade edilmesidir. Reel GSHY’de ki yüzdelik artışlar teknik olarak büyüme olarak ifade edilmektedir (Turan, 2008: 11). Araştırmaya konu olan büyüme oranları Word Bank’den alınarak yıllık GSYH oranı şeklinde hesaplanmıştır. Bununla birlikte tanımlayıcı istatistik tablosu incelendiğinde büyüme oranı ortalama %4,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Büyüme oranlarının minimum değeri %-10,8, maksimum değeri ise %12 civarındadır.

Ticari Açıklık (%GSYH)

Ticari açıklık, serbest piyasa ekonomisi içerisinde hizmet ve mal ticaretinin yapılabilmesi için ticari engellerin kaldırılması veya olabildiğince azaltılması durumudur. 1980 öncesi dönemde ülkelerin ulusal ekonomiyi korumak ve geliştirmek amacıyla kapalı ekonomi modelini benimsemesi nedeniyle uluslararası açıklık derecesini ölçen ticari açıklık oldukça düşük seviyelerdeydi. Küreselleşmenin kaçınılmaz etkisiyle beraber ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleşebilmesi için 1980’li yıllardan sonra serbest piyasa ekonomisine geçiş sağlanmış ve uluslararası ticarete engel teşkil eden uygulamalardan vazgeçilmiştir (Durak, 2018: 10). Ticari açıklık oranı verileri Word Bank’den alınarak, ithalat + ihracat x 100 / GSMH şeklinde hesaplanmıştır. Tanımlayıcı istatistik tablosu incelendiğinde ticari açıklık değişkeni ortalama %39,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ticari açıklık oranının minimum değeri %16,7 maksimum değeri ise %65,6’dır.

İşsizlik

İşsizlik; en yaygın tanım olarak 15-65 yaş gurubunda yer alan kişilerin cari ücret düzeyine razı olup, iş aramaları, ancak bulamamaları durumudur (Yıldırım ve Kahraman, 2001: 308). Diğer tanımlamalara bakıldığında işsizliğin dar ve geniş anlamda gruplandırıldığı görülmektedir. Dar anlamda işsizlik tanımı; ülkenin iş gücü sayısından istihdam çıkarıldığında ortaya çıkan nüfus olarak ifade edilirken, geniş anlamda ise herhangi bir ülkenin üretim faktörlerinin tam istihdamın gerçekleşen istihdam arasında ki fark olarak ifade edilmektedir (Özgüven, 1997: 401). İşsizlik oranı verilerine Word Bank'den ulaşarak, işsizlik oranı dünya bankası tarafından toplam işgücünün yüzdesi şeklinde hesaplanmıştır. Tanımlayıcı istatistik tablosu incelendiğinde işsizlik oranı ortalama %9,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranının minimum değeri %0,6 maksimum değeri ise %27,3'dür.

Ar-Ge Harcamaları (%GSYH)

(OECD), araştırma ve geliştirmeyi “*insan, kültür ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bu dağarcığın yeni uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalar*” olarak tanımlamıştır

(https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/frascati_tr.pdf, 2002:30). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler Ar-Ge'ye yüksek miktarda harcama yaparken gelişmemiş ülkelerde bu oran daha düşüktür. Ar-Ge harcamaları ülkelerin ekonomik faaliyetleri ile doğrudan ilişkilidir. Ar-Ge harcamaları yüksek olan ülkelerin katma değerli ürün üretme noktasında ileri düzeyde yer almasını sağlamış ve dış ticaret faaliyetlerini de olumlu yönde etkilemiştir.

Ar-Ge harcamaları GSYH içinde ki payı şeklinde hesaplanmıştır. Bu harcama kaleminin verilerine Dünya Bankası'ndan ulaşılmıştır. Tanımlayıcı istatistik tablosu incelendiğinde tüm ülke örneğinde Ar-Ge harcamalarının GSYH oranı ortalama %0,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ar-Ge harcamalarının GSYH oranının minimum değeri %0,04 maksimum ise %1,1 değerini almıştır.

Tablo 3. 4. Korelasyon Matrisi

	Currblan ce	Arm sexp	Arm simp	İntact	Growt	Open Ratio	Unmp	Ar& Ge
Currblance	1,0000							
Armsexp	-0,5034	1,0000						
Armsimp	-0,0868	-0,0655	1,0000					
İntact	-0,4765	0,6753	0,3921	1,0000				
Growt	-0,3624	0,0834	0,4018	0,2156	1,0000			
OpenRatio	-0,4772	0,4545	0,1538	0,4107	0,1337	1,0000		
Unmp	-0,1680	0,3609	-0,4170	0,0435	-0,3457	0,6302	1,0000	
Ar&Ge	-0,4006	0,2851	0,1119	0,2637	0,1344	-0,1284	-0,0409	1,0000

Tablo 3.4’de değişkenlere ait korelasyon matrisi incelendiğinde; askeri ithalat değişkeni ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,50’lik bir ilişki görülmektedir.

Askeri ihracat değişkeni ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,08’lik bir ilişki görülmüştür.

Etkileşim terimi ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,41’lik bir ilişki gözlenmiştir.

Büyüme değişkeni ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,36’lik bir ilişki mevcuttur.

Ticari açıklık değişkeni ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,47’lik bir ilişki görülmektedir.

İşsizlik değişkeni ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,16’lik bir ilişki bulunmuştur.

Ar-Ge değişkeni ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif ve 0,40’lik bir ilişki söz konusudur.

3.2.1.3. Analiz ve Bulgular

Tablo 3. 5. Model Regresyon Sonuçlar

Değişkenler	1. Model	2. Model	3. Model	4. Model	5. Model
Currblance L-1	0,5037 (0,1604)***	0,4778 (0,1620)***	0,4676 (0,1640)***	0,5062 (0,1098)*	0,4804 (0,1662)***
Armsexp		9,400 (3,330)	-8,950 (4,740)***		7,010 (3,330)

Tablo 3.5. (Devamı)

Değişkenler	1. Model	2. Model	3. Model	4. Model	5. Model
Armsimp		1,380 (6,800)**	-3,740 (9,080)	0,230 (6,090)***	
İntact	1,640 (5,470)***		2,610 (0,800)***		
Growt	-0,312 (0,065)***	-0,297 (0,066)***	-0,299 (0,067)***	-0,189 (0,053)***	-0,290 (0,068)***
OpenRatio (%GSYH)	-0,1748 (0,0615)***	-0,1415 (0,0635)**	-0,1926 (0,0665)***	-0,1845 (0,0588)***	-0,1660 (0,0638)***
Unmp	0,3772 (0,2433)	0,4255 (0,2532)*	0,4927 (0,2573)*	0,2333 (0,1038)**	0,2328 (0,2387)
Ar&Ge (%GSYH)	-6,1263 (2,8048)**	-3,4906 (2,6205)	-6,6995 (2,8649)**	-2,2304 (2,2398)	-1,9419 (2,4043)
Observation (Grup)	40 (6)	40 (6)	40 (6)	57 (6)	42 (6)
Wald Chi Prob>Chi2	103,03 0.0000	109,52 0.0000	104,10 0.0000	136.58 0.0000	102.58 0.0000
Sargan Prob	0.2127	0.0811	0,3258	0,2094	0.1202
Arellone Bond (Ar1-Ar2)	0.1842 0.5045	0.4817 0.2279	0.1757 0.3547	0.0931 0.0991	0.2042 0.4321

*** %1, ** %5 ve *%10 güven düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler Standart sapmaları göstermektedir.

1. Modelde bağımlı değişken olan cari işlemler dengesi ile dinamik modellerde bağımlı değişken olan değişkenin bir dönem gecikmeli değeri bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmektedir. Bağımlı değişken ile bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değeri arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Etkileşim terimi ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Büyüme ile cari açık arasında negatif ve %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ticari açıklık oranı ile bağımlı değişken olan cari işlemler dengesi arasında negatif ve %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. İşsizlik oranı ve cari işlemler dengesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Son olarak Ar-Ge harcamaları ile cari açık arasında negatif ve %5 düzeyinde ilişki bulunmuştur.

2. Modelde etkileşim terimini oluşturan askeri ihracat ve askeri ithalat değişkenleri modele dahil edilmiştir. Modelde kullanılan bağımlı değişken ile bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değeri arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Askeri ihracat ile bağımlı değişken arasında anlamlı ilişki tespit

edilmemiştir. Bunun yanında askeri ithalat ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %5 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Bir diğer değişken olan büyüme ile cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ticari açıklık ile cari işlemler arasında bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif %5 düzeyinde ilişki bulunmuştur. İşsizlik ile cari işlemler dengesi arasında pozitif ve %10 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ar-ge harcamaları ile cari işlemler dengesi arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

3. Modelde etkileşim terimi, askeri ihracat ve askeri ithalat değişkenleri modele dahil edilmiştir. Modelde kullanılan bağımlı değişken ile bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değeri arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Askeri ihracat ile bağımlı değişken arasında negatif ve %1 düzeyinde ilişki tespit edilmiştir. Askeri ithalat ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Canbay ve Mercan (2017), çalışmasında savunma harcamaları ve sanayi üretim endeksindeki büyümenin uzun dönemde cari açık üzerinde negatif bir etkisinin olacağını ortaya koymuştur. Uzun dönemde savunma harcamaları ve sanayi üretimi arttıkça cari açık azalacaktır. Canbay ve Mercan'ın bu çalışması askeri ithalat ve askeri ihracat değişkenlerinin cari açık üzerindeki negatif etkisini destekler niteliktedir. Bununla birlikte etkileşim terimi ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Büyüme ile cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ticari açıklık ile cari işlemler arasında bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. İşsizlik ile cari işlemler dengesi arasında pozitif ve %10 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ar-ge harcamaları ile cari işlemler dengesi arasında negatif ve %5 düzeyinde ilişki bulunmuştur.

4. Modele askeri ithalat değişkeni modele dahil edilmiştir. Modelde kullanılan bağımlı değişken ile bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değeri arasında pozitif ve %10 düzeyinde ilişki tespit edilmiştir. Askeri ithalat ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Sezgin (2004), çalışmasında Türkiye'nin 1979-2000 döneminde kısa vadede cari açık ile silah ithalatı arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Sezgin (2004)'ün bu çalışması askeri ithalat değişkeni ile bağımlı değişken arasında ki pozitif ilişkiyi destekler niteliktedir. Büyüme ile cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ticari açıklık ile

cari işlemler arasında bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. İşsizlik ile cari işlemler dengesi arasında pozitif ve %5 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ar-ge harcamaları ile cari işlemler dengesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

5. Modele askeri ihracat değişkeni dahil edilmiştir. Modelde kullanılan bağımlı değişken ile bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değeri arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Askeri ihracat ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bunun yanında büyüme ile cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. Ticari açıklık ile cari işlemler arasında bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında negatif %1 düzeyinde ilişki bulunmuştur. İşsizlik ile cari işlemler dengesi anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ar-ge harcamaları ile cari işlemler dengesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Savunma sanayi, ülkelerin ulusal çıkarlarını gözetmek ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için çok önemlidir. Ülkeler stratejik hedeflerine ulaşmak için savunma sanayi ürün üretimi noktasında kendi kendine yetebilmeyi ve bunun yanında ürettikleri katma değerli ürünleri ihraç ederek ekonomik etkinliğini artırmayı hedeflemektedir. Özellikle 2. Dünya savaşından sonra savunma harcamalarında ki gözle görülür artış ülkelerin savunma sanayisine ve savunma hizmetlerine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. 2000’li yıllardan sonra savunma hizmetleri, ülkeler için sadece güvenlik ihtiyaçlarını karşılamamanın yanında ekonomik etkinliği artırmada önemli bir politika aracı olmuştur.

Savunma, son yıllarda ülkelerin en çok üzerinde durduğu ve bunun için yüksek harcamaların yapıldığı bir sanayi kolu haline gelmiştir. Ülkeler büyüme hedeflerine ulaşmak ve uluslararası piyasada ekonomik etkinliğini artırmak için katma değerli ürün üretimine önem vermektedir. Savunma sanayi, katma değerli ürün üretimi noktasında önemli bir alandır. Bu alanda yapılan harcama artışlarının ülkelerin makroekonomik göstergeleri üzerinde olumlu veya olumsuz etki yarattığını gösteren birçok çalışma vardır.

Savunma harcamaları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş olan ülkelerin yaptığı savunma harcamaları daha yüksek seviyede yer alırken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere kıyasla daha düşük seviyede savunma harcaması yaptığı görülmektedir. Bununla birlikte savunma harcamaların makroekonomik göstergeler üzerine etkisi ülkelerin gelişmiş seviyesine göre farklılık göstermektedir. Çünkü gelişmiş ülkelerin askeri alanda ürettikleri katma değerli ürünler ile ödemeler dengesine olumlu etki yaratması öngörülebilir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler askeri alanda gerekli olan ürünlerini daha çok ithal etmekte ve bunun ödemeler dengesine olumsuz etki yaratacağı düşünülebilmektedir.

Bu çalışmada, 2000-2017 yılları arasında kırılğan ülke grubunda savunma sanayi harcamalarının cari işlemler dengesi üzerine olan etkisi incelenmiştir. Çalışmada kullanılan ekonometrik yöntem olarak Dinamik panel veri yöntemi (sistem GMM)

kullanılmıştır. Çalışma kapsamında 5 regresyon modeli oluşturulmuştur. Birinci modele, modele dahil edilen askeri ihracat ve askeri ithalat değişkenlerinin çarpılmasıyla oluşan etkileşim terimi ile bağımlı değişken cari işlemler dengesi arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur. İkinci modele, modele dahil edilen askeri ithalat ve askeri ihracat değişkenlerinin bağımlı değişken cari işlemler dengesi ile ilişkisi ortaya koyulmuştur. Askeri ihracat ile bağımlı değişken arasında önemli düzeyde ilişki tespit edilmemiştir. Askeri ithalat ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %5 düzeyinde ilişki tespit edilmiştir. Üçüncü modelde, modele dahil edilen etkileşim terimi, askeri ihracat ve askeri ithalat değişkenleri modele dahil edilmiştir. Askeri ihracat ile bağımlı değişken arasında negatif ve %1 düzeyinde ilişki tespit edilmiştir. Askeri ithalat ile bağımlı değişken arasında negatif ilişki bulunmuştur. Etkileşim terimi ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Dördüncü modelde, modele askeri ithalat değişkeni dahil edilmiştir. Askeri ithalat ile bağımlı değişken arasında pozitif ve %1 düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Son olarak beşinci modelde, modele askeri ihracat değişkeni dahil edilmiştir. Askeri ihracat ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bu çalışmada en önemli kısıtımız savunma harcamaları ile cari işlemler arasında doğrudan ilişki kuran çalışma sayısının azlığıdır. Örneklem ülkeler dahilinde kırılma sebeplerinden bir tanesi de cari açıktır. Bu çalışma kırılma ekonomisi olarak adlandırılan ülkeler ile kırılma sebebi olan cari açığın savunma harcamaları ilişkisini ortaya koyan bir çalışma olarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda konu ile ilgili devam eden çalışmalarda yıl aralığı genişletilerek ve güvenilir savunma harcamaları verileri elde edilerek savunma harcamaları ve cari açık arasında ki ilişki incelenebilir.

Kırılma olarak adlandırdığımız ülke grubunun savunma sanayilerine daha çok yatırım yapıp bu alanda katma değerli ürün üretiminde kendi kendine yetebilmeyi, stratejik hedef olarak benimsemesi gerekmektedir. Çünkü üretilen katma değerli ürünler genelde teknoloji yoğun olduğu için bu konuda yapılan Ar-Ge çalışmaları ülkenin teknoloji alt yapısına da katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu ürünler genelde yüksek maliyetli ürünler olduğu için ülkelerin bu konuda dışa bağımlılığını azaltması, şüphesiz ülkelerin dış ticaret dengelerine olumlu etki sağlayacaktır. Bununla birlikte savunma sanayi,

Ülkelerin güvenlik ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir alan olduğu için bu konuda dışarı bağımlı olmak, ülkelerin güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMED Abdullahi D.; (2012), "Debt Burden, Military Spending And Growth In Sub-Saharan Africa: A Dynamic Panel Data Analysis", **Defence and Peace Economics**, 23(5), pp.485-506.
- ALABAŞ Aydın.; (2007), Uzun Süreli İşsizler Ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İŞKUR'un Önemi, İşkur Tezleri, Ankara.
- ANDO Shio; (2009), "The Impact of Defense Expenditure on Economic Growth: Panel Data Analysis Based on the Feder Model", **International Journal of Economic Policy Studies**, 4(1), pp.141-154.
- ANWAR Sofia, ABBAS Qaiser ve ASHFAQ Muhammad; (2017), **Introduction to the Economy of Pakistan**.
- APEX BRASİL; (2018), "Investment Guide To Barasil 2018", <http://www.apexbrasil.com.br/uploads/Investment%20Guide%20to%20Brasil%202018.PDF>, Erişim Tarihi: 02.04.2019.
- AREN Sadun; (1975), **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Beşinci Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ARICAN Erişah; (2005), "Ricardocu Denklik Teoremi ve Teorilerde Kamu Açıklarına İlişkin Yaklaşımlar: Türkiye Ekonomisine İlişkin Uygulama", **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 20(1), ss.79
- ARMSCOR; (2017), "Defence Industry Strategy", http://www.armscor.co.za/wp-content/uploads/2017/05/Defence-Industry-Strategy-Draft_v5.8_Internet.pdf, Erişim Tarihi: 20.06.2019.
- ASSÍS, H. Schmidt, and SOARES L. Rocha; (2014), "The Defense Industry In Brazil : Characteristics And Involvement Of Supplier Firms", http://www.ipea.gov.br/portal/images/stories/PDFs/TDs/td_1878a.pdf, Erişim Tarihi: 06.04.2019.

- BAHÇEKAPILI Kağan; (2006), Gümrük Birliği Teorisi ve Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BALCI Orhan; (2016), Ödemeler Dengesi Kısıtlı Büyüme Modelinin Zaman Serileri Analizi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karabük.
- BARAN Tülay; (2018), “Türkiye’de Savunma Sanayi Sektörünün İncelenmesi ve Savunma Sanayi Sektörü Harcamalarının Ekonomi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi”, **Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(2), ss.59.
- BAYRAK Metin ve KANCA Osman C.; (2013), “Türkiye’de 1970– 2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Seyri”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 35, 4-12
- BEHERA, Laxman Kumar; (2016), “**Indian Defence Industry**”, https://idsa.in/system/files/book/book_indian-defence-industry_0.pdf, Erişim Tarihi: 18.04.2019.
- BENOIT Emile; (1978), “Growth and Defence in Developing Countries”, **Economic Development and Cultural Change**, 26(2) pp.271-280.
- BERNHEİM Douglas B.; (1989), “A Neoclassical Perspective on Budget Deficits”, **Journal of Economic Perspectives**, 3(2), pp.59-60.
- BEZERRA, Juliana; (2018), “**Economia Do Brasil**”, <https://www.todamateria.com.br/economia-no-brasil/>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.
- BOCUTOĞLU Ersan; (2012), **Makro İktisat**, Dokuzuncu Baskı, Murathan Yayınları, Trabzon.
- BULUT Cihat; (2002), **Kamu Açıkları**, Der Yayınları, İstanbul.
- BURSA TİCARET ve SANAYİ ODASI; (2019), “**Endonezya Ülke Raporu**”, <http://www.btso.org.tr/documents/countryreport/149.pdf>, Erişim Tarihi: 03.09.2019.

- BUSINESS WIRE; (2018), “**Future Of The Egyptian Defense Industry - Market Attractiveness, Competitive Landscape and Forecasts to 2023**”, <https://www.businesswire.com/news/home/20180731005525/en/>, Erişim Tarihi: 30.04.2019.
- BUSINESS WIRE; (2018), “**The Pakistani Defense Industry 2018-2023**”, <https://www.businesswire.com/news/home/20180910005405/en/Pakistani-Defense-Industry-2018-2023---Anticipated-Invest>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.
- BISACCIO, Derek; (2019), “**South African Army Budget Stagnant**”, <https://dsm.forecastinternational.com/wordpress/2019/02/27/south-african-army-budget-stagnant/>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.
- BOEDİONO, Lestari; (2018), “**Indonesia Continues To Build On Solid Economic Growth**”, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/27/indonesia-continues-to-build-on-solid-economic-growth>, Erişim Tarihi: 10.04.2019.
- BORATAV Korkut; (1988), **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- BORATAV Korkut; (2013), **Türkiye İktisat Tarihi 1908–2009**, İmge Kitabevi, Ankara.
- CANBAY Şerif ve MERCAN Derya; (2017), “Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme Ve Cari İşlemler Dengesine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Journal of Emerging Economies and Policy**, 2(2), pp.86-104.
- CEPIK Marco and BERTOL Frederico L.; (2016), “Defense policy in Brazil: Bridging The Gap Between Ends And Means? ”, **Defence Studies**, 16(3), pp.229-247.
- COYLE Diane; (2014), **GDP: A Brief but Affectionate History**, Princeton University Press, USA.
- COFACE FOR TRADE; (2018), “**Major Macro Economic Indicators**”, <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Argentina>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

- CUMHURBAŞKANLIĞI YATIRIM OFİSİ; (2017), “**Invest In Turkey**”,
<http://www.invest.gov.tr/TR-TR/TURKEY/FACTSANDFIGURES/Pages/Economy.aspx> Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- CHAIRIL, Tangguh; (2018), “**The Converstion**”, <https://theconversation.com/a-self-reliant-defence-industry-a-mission-impossible-for-indonesia-98934>, Erişim Tarihi: 12.04.2019.
- CHAN Steve; (1985), The Impact of Defense Spending on Economic Performance: A Survey of Evidence and Problems, **Orbis**, 29(2), pp.34.
- CHIKERMANE, Gautam; (2019). “**7 Economic Reforms That Await Modi Season**”, <https://www.orfonline.org/expert-speak/7-economic-reforms-await-modi-season-2-51199/>, Erişim Tarihi: 14.06.2019.
- ÇELEN Mustafa; (1999). Ekonominin Genel Dengesi ve Kamu Kesimi Finansman Açıkları Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DEFENCE EXPORT PROMOTION ORGANIZATION; (2016), “**Pakistan Defence Industries**”, <http://depo.gov.pk/defence.php>, Erişim Tarihi: 20.06.2019.
- DEFENCE GOVERNMENT OF INDIA; (2011), “**Department of Defence Production**” <https://ddpmod.gov.in/sites/default/files/1400562644.pdf>, Erişim Tarihi: 28.03.2019.
- DEFENSA; (2018), “**Macri Anuncia Cambios En El Sistema De Defensa Argentino Y Sus Fuerzas Armadas**”, <https://www.defensa.com/argentina/macri-anuncia-cambios-sistema-defensa-argentino-fuerzas-armadas>, Erişim Tarihi: 25.03.2019.
- DENİZLİ İHRACATÇILAR BİRLİĞİ; (2017), “**Mısır Ülke Bülteni**”, http://www.denib.gov.tr/files/downloads/sirku_ekleri/2017-91-ek4.pdf, Erişim Tarihi: 15.06.2019.
- DIAMINT, Rut; (2016), “**Where Is Argentina’s Defense Heading?** ”, <https://www.opendemocracy.net/en/democraciaabierta/where-is-argentina-s-defense-heading/>, Erişim Tarihi: 29.04.2019.

- DOĞAN İbrahim; (2005). Bütçe Açıklarının Enflasyon Üzerindeki Etkisinin Analizi: Teori ve Uygulamaları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- DUNNE J. Paul, SAM Perlo-Freeman and SOYDAN Aylin; (2004), “Military Expenditure and Debt in South America, **Defence and Peace Economics**”, 15(2), pp.173–187.
- DUNNE J. Paul and NAN Tian; (2015), Military Expenditure, Economic Growth and Heterogeneity, *Defence and Peace Economics*, 26(1), pp.15-31.
- DURAK İsmail; (2018), Ekonomik Büyüme, Ticari Açıklık ve Bankacılık Sektör Derinliği İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- EHRĪCH Isaac; (1990), “The Problem Of Development: Introduction” **Journal of Political Economy**, 98(5), pp.3.
- ECONOMICS, FOCUS; (2019), “**Indonesia Economic Outlook**”, <https://www.focus-economics.com/countries/indonesia>, Erişim Tarihi: 12.04.2019.
- ECONOMICS, TRADING; (2018), “**Brazil Military Expenditure**”, <https://tradingeconomics.com/brazil/military-expenditure>, Erişim Tarihi: 29.04.2019.
- ECONOMICS, TRADING; (2019), “**Turkey GDP Growth Rate**”, <https://tradingeconomics.com/turkey/gdp-growth>, Erişim Tarihi: 26.04.2019.
- ECONOMICS, TRADING; (2018), “**Egypt Military Expenditure**”, <https://tradingeconomics.com/egypt/military-expenditure>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.
- ECONOMICS, TRADING; (2018), “**South Africa Military Expenditure**”, <https://tradingeconomics.com/south-africa/military-expenditure>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.

- EROĞLU Nadir; (2003), “Türkiye’de İktisat Politikalarının Gelişimi (1923–2003)”, **Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu**, İstanbul.
- ESENER Selçuk C. ve İPEK Evren; (2015), “Expanding Effects Of Military Expenditures On External Debt In Developing Countries”, **Journal of Business, Economics and Finance**, 4(4), ss629.
- EXPORT OPEN TO; (2016), “**Defence and Security sector in Egypt**”, <https://opentoexport.com/article/defence-and-security-sector-in-egypt-1/>, Erişim Tarihi: 30.04.2019.
- FOUNDATION INDIA BRAND; (2019), “**About Indian Economy Growth Rate & Statistics**”, <https://www.ibef.org/economy/indian-economy-overview>, Erişim Tarihi: 26.04.2019.
- FOUNDATION THE HERITAGE; (2019), “**2019 Index Of Economic Freedom**”, <https://www.heritage.org/index/country/pakistan>, Erişim Tarihi: 24.04.2019.
- FOUNDATION THE HERITAGE; (2019), “**South Africa**”, <https://www.heritage.org/index/country/southafrica>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.
- FOUNDATION THE HERITAGE; (2019), “**Indonesia**”, <https://www.heritage.org/index/pdf/2019/countries/indonesia.pdf>, Erişim Tarihi: 28.04.2019.
- GALVİN Hannah; (2003), “The Impact Of Defence Spending On The Economic Growth Of Developing Countries: A Cross-Section Study”, **Defence and Peace Economics**, 14(1), pp.51-59.
- GENÇOĞLU, Halim; (2019), “**Güney Afrika’da Ticaret ve Piyasa Ekonomisi**”, <https://www.afam.org.tr/guney-afrikada-ticaret-ve-piyasa-ekonomisi/>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.
- GOUVEA Raul; (2018), Brazil’s defense industry: Challenges and opportunities, **Comparative Strategy**, 37(4), pp.346-359.

- GURRIA, Angel; (2018), “**Presentation of the 2018 Economic Survey of Brazil**”,
<http://www.oecd.org/about/secretary-general/economic-survey-of-brazil-2018.htm> Erişim Tarihi: 24.05.2019.
- GHOSHAL, Debalina; (2017), “**With An Eye Towards India, Pakistan’s New Investments Seek To Counter The Airborne Threat**”,
<https://www.defenceiq.com/air-land-and-sea-defence-services/news/pakistan-strengthens-low-to-medium-altitude-air>, Erişim Tarihi: 29.04.2019.
- GLOBAL SECURITY; (2016), “**Argentine Defense Industry**”,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/argentina/industry.htm>, Erişim Tarihi: 04.03.2019.
- GLOBAL SECURITY; (2018), “**Military Budget**”,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/india/budget.htm>, Erişim Tarihi: 28.02.2019.
- GLOBAL SECURITY; (2018), “**Military Spending**”,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/budget.htm>, Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- GLOBAL SECURITY; (2018), “**Argentina - Military Spending**”,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/argentina/budget.htm>, Erişim Tarihi: 04.05.2019.
- GREVATT Jon and RAHMAT Ridzwan; (2018). “**Indonesia’s Defence Market Poised to Expand**”, <https://ihsmarkit.com/research-analysis/indonesias-defence-market-poised-to-expand.html>, Erişim Tarihi:12.04.2019.
- HALİCİOĞLU Ferda; (2004), “Defense Spending And Economic Growth İn Turkey: An Empirical Application Of New Macroeconomic Theory”, **Review of Middle East Economics and Finance**, 2(3), ss.193-201.
- HARTATI Sri, MUHAMMAD Ade, BAYU Kartib and TASRİF Muhammad; (2014), “Indonesian Defense Industry Model Concept: A Study Framework for Defense Industry Building”, **Journal of Advanced Management Science**. 2(4), pp.260-266.

HSIAO Cheng; (2003), **Analysis of Panel Data**, Cambridge University Press, United Kingdom.

INDEX TRANSFORMATION; (2018), “**BTI 2018 Country Report Pakistan**”, https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2018/pdf/BTI_2018_Pakistan.pdf Erişim Tarihi: 24.05.2019.

INDIA MINISTRY OF DEFENCE; (2017), “**Strategy For Defence Exports**”, <https://ddpmod.gov.in/sites/default/files/STRATEGY%20FOR%20DEFENCE%20EXPORTS.pdf>, Erişim Tarihi:28.02.2019.

INDIA MINISTRY OF DEFENCE; (2017), “**Ministry Of Defence Government Of India**”, <https://mod.gov.in/sites/default/files/AR1718.pdf>, Erişim Tarihi:17.06.2019.

INVESTMENTS İNDONESIA; (2019), “**General Economic Outline Of Indonesia**”, <https://www.indonesia-investments.com/culture/economy/general-economic-outline/item251>, Erişim Tarihi: 10.04.2019.

İLBİ, Mehtap; (2018). “**Sektör Raporu Savunma. Vakıf Yatırım Menkul Değerler A.Ş**”, http://www.vkyanaliz.com/Files/docs/defensesectorreport_16-07-2018-636673287023866868.pdf, Erişim Tarihi: 05.04.2019.

İNCEKARA Ahmet ve TATOĞLU Y. Ferda; (2008), **Türkiye Ekonomisinde Son Yıllarda Yaşanan Yüksek Oranlı Büyüme Rakamlarının İç Piyasa Üzerindeki Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası: Türkiye Ekonomisi Yayınları, İstanbul.

İNCEKARA Ahmet; (2015), **Dünya ve Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul.

İPEK Egemen; (2014), “Savunma Harcamalarının Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(3), ss.113-125.

- İPEK Evren ve ESENER S. Çağrı; (2014), “Borçlanmayı Savunmak: Dış Borcun Bir Belirleyicisi Olarak Savunma Harcamaları”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9(3), ss.69-94.
- İŞBİTİREN, Asena Gülşah; (2018), “**Brezilya Ülke Raporu**”, <http://www.btso.org.tr/documents/countryreport/92.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.
- KALENDEROĞLU Mahmut; (2004), **Kamu Maliyesi Bütçe Ve Borçlanma**, Üçüncü Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- KAMU-SEN; (2004), **İstihdam, İşsizlik ve Ücret Sorunlarına Çözüm Arayışları**, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Yayınları, Ankara.
- KARAGÖL Erdal; (2013), **Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- KARAGÖL Erdal; (2005), “Defence Expenditures And External Debt İn Turkey”, **Defence and Peace Economics**, 16(2), pp.117-125.
- KARAGÖL Erdal; (2006), “The Relationship Between External Debt, Defence Expenditures And Gnp Revisited: The Case Of Turkey”, **Defence and Peace Economics**, 17(1), pp.47-57.
- KARAGÖZ Kadir; (2018), “Impact Of Defence Expenditures On External Debt: An Econometric Analysis For Turkey And Turkic Republics”, **Theoretical and Applied Economics**, 1(614), pp.183-192.
- KARLUK Rıdvan; (2002), **Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika**, Altıncı Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- KAYA Semanur S.; (2013), “Türkiye’de Savunma Harcamalarının İktisadi Etkileri Üzerine Nedensellik Analizi (1970–2010) ”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15(2), ss.17-38.
- KIMBERLY, Amadeo; (2019), “**India's Economy, Its Challenges, Opportunities, and Impact**”, <https://www.thebalance.com/india-s-economy-3306348>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.

KİRMANOĞLU Hülya ve ARIKBOĞA Aysel; (2003), “Türkiye’de Kamu Borç Servisinin Bütçe İçi Etkileri:1950-2001”, XVIII. **Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Kamu Borçlanması**, Kıbrıs.

KOÇAOĞLU Mehmet; (1997), **Sosyal Politika**, TÜMİS Yayınları, Ankara.

KOLLİAS Christos; (1997), “Defence Spending and Growth in Turkey 1954-1993: A Causal Analysis”, **Defence and Peace Economics**, 8(2), pp.189-204.

KONYA TİCARET ODASI; (2015), “**Endonezya Ülke Raporu**”, http://www.kto.org.tr/d/file/endonezya-ulke-raporu_2015.20170825114529.pdf, Erişim Tarihi: 09.06.2019.

KONYA TİCARET ODASI; (2017), “**Pakistan Ülke Raporu**”, <http://www.kto.org.tr/d/file/pakistan-ulke-raporu-2017.pdf>, Erişim Tarihi: 11.06.2019.

KONYA TİCARET ODASI; (2014), “**Brezilya Ülke Raporu**”, http://www.kto.org.tr/d/file/brezilya-ulke-raporu_2014.pdf, Erişim Tarihi: 10.06.2019.

KÖKLÜ Aziz; (1972), **İktisat İlimine Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara.

KUMAIROH, Berita Oleh; (2018), “**Strategi Jadikan Industri Pertahanan Kuat, Mandiri, dan Berdaya Saing**”, <https://www.wartaekonomi.co.id/read204508/strategi-jadikan-industri-pertahanan-kuat-mandiri-dan-berdaya-saing.html>, Erişim Tarihi:16.04.2019.

KUMAŞ Handan; (2001), “ İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri”. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(4), ss.10.

KÜÇÜKSEYHAN, Yılmaz; (2017), “**Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Savunma Sanayi Sektör Meclisi**”, <http://www.sasad.org.tr/uploaded/TOBB-2017-Yili-Sektor-Raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

- LIEDTKE, Simone; (2018), “**South African Defence Industry At A Crossroads – Minister**”, https://www.engineeringnews.co.za/article/south-african-defence-industry-at-a-crossroads-minister-2018-09-18/rep_id:4136, Erişim Tarihi: 29.04.2019.
- LIM David; (1983), “Another Look at Growth and Defense in Less Developed Countries”, **Economic Development and Cultural Change**, 31(2), pp.379.
- LUCAS Robert E. and SARGENT Thomas H.; (1982), “Rational Expectations and Econometric Practice”, **The University of Minnesota Press**, pp.295.
- LUCAS Robert E.; (1988), “On The Mechanics of Economic Development”, **Journal of Monetary Economics**, Vol. 22, pp.7.
- MACROTRENDS; (2019), “**Argentina Military Spending/Defense Budget 1962-2019**”, <https://www.macrotrends.net/countries/ARG/argentina/military-spending-defense-budget>, Erişim Tarihi: 14.06.2019.
- MARSHALL, Shana; (2012), “**Egypt's Other Revolution: Modernizing The Military-Industrial Complex**”, <https://www.jadaliyya.com/Details/25246/Egypt%20s-Other-Revolution-Modernizing-the-Military-Industrial-Complex>, Erişim Tarihi: 19.06.2019.
- MATHESWARAN, Air Marshal; (2019), “**Indian Defence Review**”, <http://www.indiandefencereview.com/spotlights/indias-defence-budget-and-military-modernisation/>, Erişim Tarihi:28.02.2019.
- MINISTRY OF DEFENCE PRODUCTION; (2018), “**Defence Products Of Pakistan. Production, Ministry of Defence**”, http://www.modp.gov.pk/userfiles1/file/Defence_Products_Broshur_All.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2019.
- MINISTRY OF FINANCE; (2019), “**Economic Overview**”, <http://www.treasury.gov.za/documents/national%20budget/2019/review/Chapter%202.pdf>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

- MOHAMED, Hanan; (2018), “**Egypt's Economic Indicators Of 2017-2018**”,
<https://www.egypttoday.com/Article/3/62016/Egypt-s-economic-indicators-of-2017-2018>, Erişim Tarihi: 22.04.2019.
- MOUCHANTAF, Chirine; (2018), “**Is The Expansion Of Egypt’s Defense Industry Working?**”,
<https://www.defensenews.com/global/mideast-africa/2018/11/26/is-the-expansion-of-egypts-defense-industry-working/>, Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- MÜSLÜM Selim, TOPÇU Mustafa K. ve MALA Murat; (2010), “Savunma Tedarikinde Güncel Yaklaşımlar: Evrimsel Tedarik Stratejisi ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 9(2), ss.91-115.
- NATIONAL TREASURY; (2018), “**Economic Overview**”,
<http://www.treasury.gov.za/documents/national%20budget/2019/review/Chapter%202.pdf>, Erişim Tarihi: 24.04.2019.
- NIELSEN, Sarah; (2018), “**Macri Just Announced a Major Restructuring of Argentina’s Armed Forces**”, <https://www.thebubble.com/macri-restructuring-armed-forces-argentina/>, Erişim Tarihi: 29.04.2019.
- NORTHERN TERRITORY UNIVERSITY; (2012), “**Revitalizing Indonesia’s Defence Industrial Base**”,
https://www.files.ethz.ch/isn/147764/Revitalizing_Indonesia_Defence_Industrial_Base_--_Agenda_for_Future_Action_5_July_2012.pdf, Erişim Tarihi: 24.03.2019.
- OECD; (2002), “**Araştırma ve Deneysel Geliştirme Taramaları İçin Önerilen Standart Uygulama. Frascati Kılavuzu**”,
https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/frascati_tr.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2019.
- OECD; (2018), “**Relatórios Econômicos OCDE Brasil**”,
<https://www.oecd.org/eco/surveys/Brazil-2018-OECD-economic-survey-overview-Portuguese.pdf>, Erişim Tarihi: 15.06.2019.

- OECD; (2019), “**OECD Economic Surveys Argentina**”,
<http://www.oecd.org/eco/surveys/Argentina-2019-OECD-economic-survey-overview.pdf>, Erişim Tarihi: 23.05.2019.
- ORHAN Osman Z. ve ERDOĞAN Seyfettin; (2010), **Genel Ekonomi**, Umuttepe Yayın, Kocaeli.
- ÖZGÜVEN Ali; (1997), **İktisat Bilimine Giriş**, Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- PAULA Luiz Fernando de and PİRES Manoel; (2017), “Crise E Perspectivas Para A Economia Brasileira”. **Estudos Avançados**, 31(89), pp.125-144.
- PEKTAŞ, İlhami; (2018), “**Nuri Killigil’in Milli Silah Fabrikası: Anadolu Raylı Ulaşım Sistemleri Kümelenmesi**”,
<https://www.anadoluraylisistemler.org/content/upload/document-files/nuri-killigil-milli-silah-20180127123946.pdf>, Erişim Tarihi: 07.06.2019.
- RAJAH, Roland; (2018), “**Lowy Institute**”,
<https://www.lowyinstitute.org/publications/indonesia-economy-between-growth-and-stability>, Erişim Tarihi: 12.04.2019.
- RESEARCH AND MARKETS; (2018), “**Future of the Egyptian Defense Industry - Market Attractiveness, Competitive Landscape and Forecasts to 2023**”,
https://www.researchandmarkets.com/research/3l59wb/future_of_the?w=4,
Erişim Tarihi: 27.04.2019.
- REZENDE L. Bolzan and Blackwell, Paul; (2019), “The Brazilian National Defence Strategy: Defence Expenditure Choices and Military Power”, **Defence and Peace Economics**, pp.1-16.
- SAVUNMA SANAYİ BAŞKANLIĞI; (2017), “**2017-2021 Uluslararası İşbirliği ve İhracat Stratejik Planı**”,
https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/V_20170616143212049888.pdf, Erişim Tarihi: 05.05.2019.

- SAVUNMA TEKNOLOJİLERİ MÜHENDİSLİK AŞ.; (2019), “**STM's Proud is Launched in Pakistan**”, <https://www.stm.com.tr/en/news/announcement/stms-proud-is-launched-in-pakistan>, Erişim Tarihi: 29.04.2019.
- SEYİDOĞLU Halil; (2006), **İktisat Biliminin Temelleri**, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- SEZGİN Selami; (2004), An empirical note on external debt and defence expenditures in Turkey, **Defence and Peace Economics**, 15(2), pp.199-203.
- SOUTH AFRICAN HISTORY ONLINE; (2017), “**South Africa’s Key Economic Policies Changes (1994 - 2013)**”, <https://www.sahistory.org.za/article/south-africa%E2%80%99s-key-economic-policies-changes-1994-2013>, Erişim Tarihi: 26.04.2019.
- SOYYİĞİT Kaya S.; (2013), “Türkiye’de Savunma Harcamalarının İktisadi Etkileri Üzerine Nedensellik Analizi (1970-2010) ”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15(2), ss.17-38.
- SYMTH Russell and NARAYAN Paresh K.; (2009), “A Panel Data Analysis of the Military Expenditure-External Debt Nexus: Evidence from Six Middle Eastern Countries”, **Journal of Peace Research**, 46(2), pp.235-250.
- ŞEN Hüseyin ve SAĞBAŞ İsa; (2004), **Bütçe Açıkları Teori ve Türkiye Uygulaması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞİŞMAN Mehmet; (2011), **Uluslararası Paranın Ekonomi Politikası ve Kriz**, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- ŞİT Mustafa; (2018), Macroeconomic Effects Of Defense Expenditures In Turkey, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 17(2), ss.93-114.
- TAKIM Abdullah; (2012), “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikalar ve Sonuçları”, **Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, 67(2), ss.157-187.
- TANG Jenn-Hong, LAI Cheng-Chung and LIN Eric S.; (2009), “Military Expenditure And Unemployment Rates: Granger Causality Tests Using Global Panel Data”, **Defence and Peace Economics**, 20(4), pp.253-267.

- TANZİ Vito (1993), The Budget Deficit İn Transition: A Cautionary Note, **International Monetary Fund**, Vol:40, pp.657.
- TATOĞLU Ferda Y.; (2017), **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- TATOĞLU Ferda Y.; (2012), **İleri Panel Veri Analizi**, Birinci Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- TATOĞLU Ferda Y., (2012), **Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- TAVŞANLI TİCARET ODASI; (2014), **“Arjantin Ülke Raporu”**, http://www.tavsanlitso.org.tr/Portals/125/ulke_raporlari/Arjantin%20%C3%9C1ke%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 16.06.2019.
- TIMEP; (2018), **“Egypt Economic Trajectory”**, https://timep.org/wp-content/uploads/2018/10/TIMEP-EET-report_10-29-18-mks-edits-new-1.pdf, Erişim Tarihi: 22.04.2019.
- TIMEP; (2019), **“False Hopes and False Starts: Egypt’s Efforts to Modernize its Military Industry”**, <https://timep.org/commentary/analysis/egypt-modernize-military/>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.
- TİRE TİCARET ODASI; (2018), **“Mısır Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu”**, <http://tireto.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/2018-M%C4%B1s%C4%B1r-%C3%9C1ke-Raporu-%C4%B0%C3%A7in-T%C4%B1klay%C4%B1n%C4%B1z.pdf>, Erişim Tarihi: 14.06.2019.
- TİRYAKİ S. Tolga; (2002), **“Cari İşlemler Hesabına Çeşitli Yaklaşımlar, Sürdürülebilirlik ve Türkiye Örneği, Türkiye Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü Tebliği”**, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/af8bdb3f-898b-493d-bd6a-af58681d78f8/11.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-af8bdb3f-898b-493d-bd6a-af58681d78f8-m3fw5Hs>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.
- TOGAN Sübidey ve BERUMENT Hakan; (2011), **“Cari İşlemler Dengesi”**, **Sermaye Hareketleri ve Krediler Bankacılar Dergisi**, (78)4, ss.4.

- TURAN Türkan; (2008), **İktisadi Büyüme Teorisine Giriş**, Yalın yayıncılık, İstanbul.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI; (2018), “**Yıllık Ekonomik Rapor 2018**”, tarihinde <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/10/YILLIK-EKONOM%C4%B0K-RAPOR-2018-e.pdf>, Erişim Tarihi: 05.06.2019.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ TİCARET BAKANLIĞI; (2019), “**Güney Afrika'nın Genel Ekonomik Durumu**”, <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/ulke-profil/ekonomik-gorunum/genel-ekonomik-durum>, Erişim Tarihi: 26.04.2019.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ SAVUNMA SANAYİ BAŞKANLIĞI; (2018), “**2018-2022 Savunma Sanayi Sektörel Strateji Dökümanı**”, https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/F_20190402102925477924.pdf, Erişim Tarihi: 08.06.2019.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ TİCARET BAKANLIĞI; (2019), <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/hindistan/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>, Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- TÜRKİYE EKONOMİ BANKASI; (2019), “**Hindistan: Ekonomik Göstergeler**”, https://tebledisticaret.com/tr/kesfet-piyasalar/hindistan/ekonomik-ve-politik-anahat?home_critere_pays=25, Erişim Tarihi: 12.06.2019.
- TÜRK İsmail; (2008), **Maliye Politikası**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ GENEL SEKRETERLİĞİ; (2018), “**Arjantin Ülke Raporu**”, <http://www.uib.org.tr/tr/kbfile/arjantin-ulke-raporu>, Erişim Tarihi: 04.06.2019.
- UNAY Cafer; (1983), **Makro Ekonomi**, Üçüncü baskı, Akademi Yayınları, Bursa.
- UĞUR Ahmet; (2009), Hisse Senedi Getirilerinin Panel Veri Analizi ile Tahmini: İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında Bir İnceleme, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Malatya.

- ÜÇLER Gülbahar; (2017), “Türkiye’de Savunma Harcamaları ve İşsizlik Oranları: 1980-2014 Dönemi İçin Ekonometrik Bir Analiz”, **Journal of Yaşar University**, 12 (46), ss.161-170.
- ÜLGENER Sabri; (1991), **Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme**, Yedinci Baskı, DER Yayınları, İstanbul.
- WORLD BANK; (2018), “**Egypt's Economic Outlook**”, <https://www.worldbank.org/en/country/egypt/publication/economic-outlook-april-2018> Erişim Tarihi: 24.04.2019.
- WORLD BANK; (2018), “**Indonesia Economic Quarterly**”, <http://documents.worldbank.org/curated/en/305361528210283009/pdf/126891-WP-PUBLIC-on-6-5-18.pdf>, Erişim Tarihi: 25.06.2019.
- YAKOVLEV Pavel; (2007), “Arms Trade, Military Spending, and Economic Growth”, **Defence and Peace Economics**, Sayı:18, 317-338.
- YENTÜRK Nurhan. (2015), “Türkiye’de Askeri Harcamalar: 2006-2014”, **İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim Ve Araştırma Birimi**, İstanbul.
- YILDIRIM Kemal ve KARAMAN Doğan; (2001), **Makro Ekonomi**, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Eskişehir.
- ZAİM Sabahaddin; (1997), **Çalışma Ekonomisi**, Onuncu Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ZİYYLAN Aytekin; (2004), “**Ulusal Teknoloji Yeteneği ve Savunma Sanayi Savunma Sanayicileri Derneği**”, http://www.inovasyon.org/pdf/az_sader.pdf, Erişim Tarihi: 08.06.2019.
- ZEREN Fatma ve ERGUN Suzan; (2010), “AB’ye Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: Dinamik Panel Veri Analizi”, **İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 1(4), ss.76.

ZUNZUNEGUÍ, J. Perez; (2018), “**Oxford Business Group**”,
<https://oxfordbusinessgroup.com/blog/jaime-perez-seoane-de-zunzunegui/special-reports/argentina-2018-c%C3%B3rdoba>, Erişim Tarihi:
25.04.2019.

ZHONG Ming, TSANGYAO Chang, D. P. Tang and YEMANE Wolde-Rufael; (2015),
The Causal Nexus Between Military Spending And Unemployment In The G7:
A Bootstrap Panel Causality Test, **Defence and Peace Economics**, 26(6),
pp.609-622.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ömer ÇAKIR
Doğum Yeri : Bayburt/ Aydıntepe
Doğum Yılı : 25.05.1991

Eğitim Durumu

Lisans : Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü (2012-2016)
Yüksek Lisans : Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat
Anabilim Dalı (2017-2019)
Yabancı Dil : İngilizce

İletişim

E-Posta adresi : ckromer69@gmail.com

Tarih : 11.10.2019